

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Eraõiguse osakond

Merilyn Juhkama

**VÕLAUSALDAJATE HUVIDE KAITSE PANKROTIMENETLUSES
TAGASIVÕITMISE HAGI ESITAMISEL JA TAGASIVÕITMISE
TAGAJÄRGEDEL**

Magistritöö

Juhendaja
dr iur Mari Schihalejev

Tartu
2020

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. TAGASIVÕITMISELE KOHALDUVAD PANKROTIMENETLUSE PÕHIMÕTTED PANKROTIMENETLUSE EESMÄRGIST LÄHTUVALT	8
1.1. Pankrotimenetluse eesmärk	8
1.2. Kollektiivsuse ja võlausaldajate võrdse kohtlemise põhimõtted	12
1.3. Tagasivõitmise eesmärk	17
2. VÕLAUSALDAJATE HUVIDE KAITSE TAGASIVÕITMISE HAGI ESITAMISEL	24
2.1. Pankrotihalduri roll tagasivõitmise hagi esitamisel	24
2.2. Võlausaldajate huvide kahjustamine tagasivõitmise üldise eeldusena	28
2.3. Tagasivõitmise tagasiarvestatav aeg	35
2.4. Tagasivõitmise hagimenetluse kulude kandmine	41
3. VÕLAUSALDAJATE HUVIDE KAITSE TAGASIVÕITMISE TAGAJÄRGEDEL	48
3.1. Tagasivõitmise üldised tagajärjed	48
3.2. Pahauskse teise poolega tehtud tehingu tagasivõitmise tagajärjed	52
3.3. Heauskse teise poolega tehtud tehingu tagasivõitmise tagajärjed	55
3.4. Pankrotihalduri vastutus tagasivõitmise tagajärgedega seoses	58
KOKKUVÕTE	62
PROTECTION OF CREDITORS' INTERESTS IN BANKRUPTCY PROCEEDINGS IN BRINGING AN ACTION FOR THE RECOVERY PROCEEDINGS AND IN THE CONSEQUENCES OF RECOVERY PROCEEDINGS	67
KASUTATUD ALLIKAD	74
Kasutatud kirjandus	74
Kasutatud õigusaktid	76
Kasutatud kohtupraktika	77
Muud allikad	78
LITSENTS	80

SISSEJUHATUS

Suur majandussurutus tabas maailma, sealhulgas Eestit, 2000. aastate lõpus. Pankrotimenetluste kohta Eestis regulaarset riiklikku statistikat ei avaldata, kuid iga-aastast informatsiooni annab pankrotistunud äriühingute kohta Creditinfo Eesti AS-i poolt koostatav pankrotiuuring.¹ Selle kohaselt kasvas pankrotistunud ettevõtete arv ülemaailmse majanduskriisi mõjul 2008. ja 2009. aastal märkimisväärsed 150%.² Vaatamata taastunud majandusele on Eestis alates 2015. aastast juriidiliste isikute pankrotiavalduste arv aastas näidanud kasvutrendi.³ Kui veidi aega tagasi võis pea iga päev näha erinevatest uudistekanalitest poliitikute, ettevõtjate ja majandusanalüütikute hinnanguid ning arvamusi järgmise majanduskriisi kohta, siis nüüd ei jää uus ülemaailmne majanduskriis vaid enam ekspertide spekulatsioonide tasemele, vaid on saamas reaalsuseks.

Maksejõuetus on üha tähtsamaks muutuv õigusvaldkond mitte ainult omaette, vaid ka seetõttu, et puudutab paljusid teisi sektoreid, nagu tööhõive, delikti-, keskkonna-, pensioni- ja pangandusõigus.⁴ Majanduslanguse käigus omandatud teadmised ja kogemused tuleks õppida, et tulevikus tekkivate kriiside kahjulikke tagajärgi vähendada. Mida lähemale majanduslikule raskusele jõuab võlgniku olukord, seda rohkem hakkavad peas keerlema mõtted enda päästmisest. Sellisel hetkel pannakse proovile lojaalsus oma võlausaldajate vastu. Pahatahtlikud isikud võivad peita oma varasid, et välistada pankrotistumist.

Maksejõuetusmenetluse regulatsiooni esmaseks ülesandeks on luua raamistik ja põhimõtted, mille alusel oleks võimalik maksejõuetu võlgniku efektiivne vara jaotamine, arvestades siinjuures võlausaldajate huvisid.⁵ Vaatamata eelnevatele seadusemuudatustele ei ole maksejõuetusmenetlus Eestis tõhus. Oluliseks indikaatoriks maksejõuetusõiguse süsteemi

¹ S. Anspal, jt. Pankrotiseaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu võimalike muudatuste mõjude hindamine. Eesti Rakendusuuringu Keskus Centar OÜ, 2019, lk 11. Arvutivõrgus: https://www.riigikantselei.ee/sites/default/files/content-editors/uuringud/pankrotiseaduse_muudatusettepanekute_mojude_hindamine.pdf (04.04.2020).

² Creditinfo Eesti AS. PANKROTID EESTIS 2018. Paneeluuring. Tallinn, 2018, lk 4. Arvutivõrgus: <https://web.creditinfo.ee/pankrotid2018.pdf> (10.02.2020).

³ *Kohtute infosüsteemi tehtud andmepäring, autorite arvutused*. S. Anspal, jt, lk 12.

⁴ V. Finch. The Measures of Insolvency Law. – Oxford Journal of Legal Studies, Volume 17, Issue 2, lk 227.

⁵ The World Bank. Principles and Guidelines for effective insolvency and creditor rights systems. Washington DC, 2016, lk 76.

hindamisel on Eesti positsioon Doing Business edetabelis,⁶ mis koondab riikide edastatud tagasiside pinnalt hinnangut 189 riigi majanduse suhtes. Doing Business edetabeli kohaselt on Eestis kõige probleemsem võlausaldajate ja pandipidajate nõuete rahuldamise madal protsent maksejõuetusmenetluse lõppemisel, arvestades menetluskulusid ning menetlusele kulunud aega.⁷

Kui võlgnik ei suuda kohustusi nende maksetähtpäevaks tasuda, pakub enamik õigussüsteeme õiguslikku mehhanismi võlgniku varast võlausaldajate täitmata nõuete rahuldamiseks. Võlausaldajate huvide kaitse seisukohast lähtuvalt on oluline tagasivõitmise institutsioon, mis võimaldab võlausaldajate huvides võlgnikule kuulunud vara pankrotivara hulka tagasi arvata või saada selle eest hüvitist ning nimetatu arvelt rahuldada võlausaldajate nõudeid suuremas ulatuses.

Tagasivõtmine algab pankrotihalduri poolt hagi esitamisega kohtule. Et tagasivõtmine täidaks oma eesmärgi, peab pankrotihaldur täpselt teadma tagasivõitmise eeldusi ja aluseid, sest kõik võlgniku poolt tehtud tehingud ei ole tagasivõidetavad. Oluline on eristada, milline on võlausaldajaid kahjustav tehing ning millise aja jooksul enne pankrotimenetlust tehtud tehing on tagasivõidetav. Kuna ükski menetlus ei ole ilma kuludeta, peab pankrotihaldur arvestama ka tagasivõitmisel hagimenetluse kuludega. Nii pankrotihalduri hoolsuskohustuse mittetäitmine, liiga lühike seaduses sätestatud tagasiarvestatav aeg kui ka hagimenetluse suured kulud võivad tehingute tagasivõitmisel kahjustada võlausaldajate huve.

Õigete alusel esitatud tagasivõitmise hagiga peaksid saabuma pankrotimenetluse põhimõtetega kooskõlas olevad tagajärjed, olenemata sellest, kes on tagasivõidetava tehingu teiseks pooleks. Tagasivõitmise tagajärjel tunnistab kohus tehingu kehtetuks ning teine pool on kohustatud tagastama pankrotivarasse tehingu alusel saadu. Seeläbi pankrotivara suureneb ning võlausaldajatele saab teha väljamakseid suuremas ulatuses. Kui teine pool on aga tagasivõidetud

⁶ The World Bank. Doing Business 2019, Training for Reform. Washington DC, 2019. Arvutivõrgus: http://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/media/Annual-Reports/English/DB2019-report_webversion.pdf (04.04.2020).

⁷ M. Varusk. Pankrotivara müük, väljamaksed pankrotivara, pankrotimenetluse lõppemine ja tagajärjed. Maksejõuetusõiguse revisjon, 2017, lk 5. Arvutivõrgus: https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/merike_varusk_analuis-kontseptsioon.pdf (23.04.2020).

tehingu alusel võlgnikule midagi üle andnud, tuleb üleantu talle tagastada. Üleantu tagastamise tagajärjel tehingu teisele poolele ei tohi pankrotivara väheneda ning seeläbi võlausaldajate huvid kahjustada. Kui siiski tagasivõitmise tagajärjel pankrotivara väheneb ning seeläbi saavad kahjustada võlausaldajate huvid, saab määravaks pankrotihalduri kui pankrotimenetluse läbiviija vastutuskohustus võlausaldajate ees.

Magistritöö eesmärgiks on välja selgitada, kas Eestis kehtiv seadusandlus tagab pankrotimenetluses võlausaldajate huvide kaitse tagasivõitmise hagi esitamisel ning tagasivõitmise tagajärgedel. Sellest tulenevalt otsib autor vastust uurimisküsimustele, millised pankrotimenetluse põhimõtted kohalduvad tagasivõitmise institutsioonile pankrotimenetluses ning kuidas on tagatud võlausaldajate huvide kaitse pankrotimenetluses tagasivõitmise hagi esitamisel ja tagasivõitmise tagajärgedel.

Oma töö eesmärkide saavutamiseks on autor jaganud töö kolme peatükki. Esimeses peatükis käsitleb autor tagasivõitmisele kohalduvaid pankrotimenetluse põhimõtteid pankrotimenetluse eesmärgist lähtuvalt. Autor uurib, millised on pankrotimenetluse eesmärgid õigusteoorias üldiselt ja täpsemalt ka Eestis. Seejärel analüüsib autor pankrotiõiguse põhimõtteid, eelkõige kollektiivsuse ja võlausaldajate võrdse kohtlemise põhimõtteid, leides seejuures, milline on nimetatud põhimõtete ja tagasivõitmise omavaheline seos. Autor selgitab, milline on tagasivõitmise institutsiooni eesmärk ning kas see kattub pankrotimenetluse eesmärgiga.

Teises peatükis analüüsib autor võlausaldajate huvide kaitset tagasivõitmise hagi esitamisel. Autor käsitleb pankrotihalduri rolli ja staatust tagasivõitmisel, kuivõrd tagasivõitmise hagi esitamine on pankrotihalduri ülesanne. Autor selgitab, millised on tagasivõitmise hagi esitamise eeldused ja alused. Samuti, mida tähendab tagasivõitmise üldine eeldus – võlausaldajaid kahjustav tehing. Seejärel toob autor välja tagasiarvestatava aja mõiste ja pikkuse erisused sõltuvalt nii tehingu tüübist kui ka tehingu teisest poolest. Viimases alapeatükis selgitab autor tagasivõitmise hagimenetluse kulude problemaatikat seoses võlausaldajate huvide kaitsega.

Kolmandas peatükis käsitleb autor tagasivõitmise üldisi tagajärgi sõltuvalt tehingu teisest poolest. Autor uurib, millised kohustused tekivad, kui tehing pankrotimenetluses tagasivõitmise teel kehtetuks tunnistatakse ning millised erisused on kehtestatud tehingu pahausksele

vastaspoolele võrreldes tehingu heauskse teise poolega. Autor analüüsib, kas võlausaldajate huvide kaitse on tagatud mõlemal juhul ehk siis nii tehingu pahauskse kui ka heauskse teise poole puhul. Olgu öeldud, et tehingu heauskseks teiseks pooleks peetakse käesoleva magistritöö raames tehingu teist poolt juhul, kui tehingu teine pool ei teadnud ega pidanudki teadma, et tehing kahjustas võlausaldajate huve.

Käesoleva magistritöö koostamisel kasutab autor töös püstitatud eesmärkide saavutamiseks analüütilist ja võrdlevat meetodit. Võrdlevat meetodit kasutades käsitleb autor Saksamaa, Soome, Taani, aga vähemas mahus ka teiste riikide pankrotiõigust. Võrdlusmaterjalina Eesti pankrotiseaduse kõrvale toob töö autor peamiselt Saksamaa õigusnorme eelkõige seetõttu, et nimetatud riigi õigus on olnud eeskujuks Eesti 2004. aastal jõustunud pankrotiseaduse koostamisel. Eesti ja Saksamaa pankrotiseaduses (*Insolvenzordnung*, edaspidi „InsO“)⁸ on palju sarnast, seega Eesti pankrotiõiguse paremat mõistmist ning meie pankrotiseaduse kohaldamist aitab võrdlus Saksamaa õigusega. Konkreetsemalt tagasivõitmise reeglistik pankrotimenetluses on teinud läbi reformi just Põhjamaade eeskujul. Seejuures on Soome ja Saksamaa ühed maailmas tunnustatuimate maksejõuetussüsteemidega riigid, mistõttu on kõige enam lähtutud nende regulatsioonidest.⁹

Kuigi eestikeelset õiguskirjandust pankrotiõiguses napib, on pankrotiõiguse valdkonnas kirjutatud mitmeid üliõpilastöid, nii bakalaureuse-, magistri- kui ka doktoritöid. Sarnaselt käesoleva magistritööga on nendes käsitletud pankrotimenetluse eesmärgi järgimist ja põhimõtete kohaldumist erinevates pankrotimenetluse valdkondades. Käesoleva magistritöö teema analüüs on aktuaalne ja uudne põhjusel, et seni ei ole võlausaldajate huvide kaitset tagasivõitmisel pankrotimenetluses põhjalikumalt käsitletud ei Eesti õiguskirjanduses ega ka üliõpilastöedes. Eesti pankrotiõigust peetakse võlausaldajate keskseks, ent Eesti maksejõuetusmenetlus ei ole võrreldes teiste Euroopa riikidega heal positsioonil. Võlausaldajate nõuete rahuldamise madal protsent näitab, et võlausaldajate huvid ei ole

⁸ Insolvenzordnung. BGBI. I S. 2866, 5.10.1994; BGBI. I S. 1693 - 23.6.2017.

⁹ K. Padu. Laenude allutamise regulatsioon. Analüüs. Maksejõuetuse revisjon. Justiitsministeerium, 2018, lk 7. Arvutivõrgus: https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/kristiina_padu_allutatud_laenude_analuus.pdf (21.04.2020).

piisavalt kaitstud. Üldlevinud arusaam on, et Eesti maksejõuetusmenetlustes rahuldatakse võlausaldajate nõuded väheses ulatuses ning menetlused on kulukad.

Töös on kasutatud maksejõuetusmenetluse valdkonna ekspertide artikleid, raamatuid ning kohtupraktikat. Olulisel kohal on ka UNCITRAL'i (United Nations Commission for International Trade Law) ning Maailmapanga (The World Bank) initsiatiivil koostatud juhtnöörid ning juhendid kuna pankrotiseaduse eelnõu koostajad arvestasid ka eespool nimetatud rahvusvaheliste organisatsioonide juhiseid Eesti pankrotiõiguse kujundamisel.¹⁰ Lisaks võõrkeelsetele allikatele on antud teema käsitlemisel olnud olulisteks materjalideks Eesti õigusteadlaste, sh prof P. Varuli, M. Sutti ning T. Saarma perioodikas *Juridica* avaldatud artiklid ning Saksa õigusteadlase U. Foerste pankrotiõiguse õpik. Kuivõrd Eesti täitemenetluse seadustiku¹¹ järgi kohaldatakse tagasivõitmise tagajärgede suhtes pankrotiseaduses sätestatud, keskendub autor töös pankrotiseaduse regulatsioonile.

Magistritööd iseloomustavad enim märksõnad: pankrotimenetlus; pankrotiõigus; tagasivõtmine.

¹⁰ Pankrotiseaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskiri 575 SE. Arvutivõrgus: https://www.advokatuur.ee/uploads/files/SELETUSKIRI_21_10_2019.pdf (19.02.2020).

¹¹ Täitemenetluse seadustik. – RT I, 27.06.2019, 2.

1. TAGASIVÕITMISELE KOHALDUVAD PANKROTI-MENETLUSE PÕHIMÕTTED PANKROTIMENETLUSE EESMÄRGIST LÄHTUVALT

1.1. Pankrotimenetluse eesmärk

Hindamaks, kas ja kuidas toetab tagasivõitmise regulatsioon ning sellega saabuvad tagajärjed võlausaldajate huvide kaitset, on oluline esmalt kindlaks määrata, milles seisneb pankrotimenetluse üldine eesmärk õigusteoorias ja Eestis. Ehk, kas tagasivõitmisel Eesti pankrotimenetluses peavad võlausaldajate huvid olema seatud esikohale.

Maksejõuetuse reeglid keerlevad peamiselt raha ümber. Väga lihtsustatult võib maksejõuetuse reegleid iseloomustada kui rida õigusnorme ja põhimõtteid, mis määravad esiteks võlgniku vara suuruse maksejõuetusmenetluse algatamise hetkel ja teiseks, kuidas seda vara suurendada, kas olemasolevat ettevõtte vara maksimaalselt ära kasutades või enne maksejõuetust võõrandatud vara tagasi nõudes ja kolmandaks, kellel on paljudest võlausaldajatest õigus varale ning kui suures osas.¹²

Prof Thomas H. Jackson'i hinnangul peavad maksejõuetuse normid vastama eelkõige kahele küsimusele. Esiteks, kuidas me seame piirid sellele, mida on võlausaldajatel õigus nõuda võlgniku käest, ning teiseks, kuidas me otsustame võlausaldajate nõuete rahuldamise, kui pole piisavalt vahendeid kõikide nõuete täitmiseks.¹³

Maksejõuetusõiguse normidega püütakse asendada võlausaldajate kaootiline võistlus oma huvide kaitse eest reguleeritud õigussüsteemiga. Sellega kehtestatakse protsess võlgniku vara nõuetekohaseks sissenõudmiseks ja realiseerimiseks ning vara õiglaseks jaotamiseks võlausaldajate vahel. Üksikute võlausaldajate nõuete konkurentsipõhise menetlemisega kaasneks suured kulud ja kuna maksejõuetuse korral pole varasid piisavalt kõigi nõuete

¹² S. Frisby. *Insolvency Law and Insolvency Practice: Principles and Pragmatism Diverge? – Current Legal Problems*, 2011, Volume 64, Issue 1, lk 349.

¹³ T. H. Jackson. *The Logic and Limits of Bankruptcy Law*. Cambridge: Harvard University Press, 1986, lk 4.

rahuldamiseks, saaksid tasutud ainult nende võlausaldajate nõuded, kes esitasid enda omad kõige jõulisemalt ja asjatundlikumalt.¹⁴

Euroopa maksejõuetuse rahvusvaheline töögrupp on juhtinud tähelepanu sellele, et isegi alles hiljuti kehtestatud pankrotiseadused erinevad Euroopa riikides omavahel nii põhimõtete, struktuuri kui ka sisu poolest.¹⁵ Ehkki riikide pankrotiseadused erinevad ka olulistest aspektides, on Rahvusvaheline Valuutafond arvamusel, et võimalik on kindlaks teha kaks üldeesmärki, mida enamus süsteeme üldiselt jagavad.

Esimene üldeesmärk on riski jaotamine turumajanduse osaliste vahel prognoositaval, õiglasel ja läbipaistval viisil.¹⁶ Kõik osapooled peavad suutma ette näha, kuidas mõjutatakse nende seadusest tulenevaid õigusi juhul, kui võlgnik ei suuda neile võlgu osaliselt või täielikult tasuda. See võimaldab nii võlausaldajatel kui ka investoritel välja arvutada võlgniku maksejõuetuse majanduslikud tagajärjed ja hinnata nende riske.¹⁷ Teiseks eesmärgiks on Rahvusvaheline Valuutafond seadnud väärtuste kaitsmise ja maksimeerimise nii kõigi huvitatud poolte kui ka majanduse kui terviku kasuks. Näiteks enne võlgniku maksejõuetuks muutumist toimunud petturlike tehingute kehtetuks tunnistamine tagab võlausaldajate õiglase kohtlemise ja suurendab ka võlgniku vara väärtust.¹⁸

Nende kahe eesmärgi vahel võib olla siiski ka vasturääkivusi. Nimelt laieneb pankrotimenetlusele eelnenud tehingute kehtetuks tunnistamine ka ausatele tehingutele, mis võib kahjustada prognoositavuse eesmärki. Samuti annavad paljud riigid pankrotimenetluse käigus likvideerijale või haldurile, olenevalt menetluse iseloomust, õiguse sekkuda võlgniku ja vastaspoole vahel varem sõlmitud lepingu tingimustesse. Kuigi selle volituse kasutamine on oluline vahend võlgniku vara maksimeerimiseks, kahjustab see ka lepinguliste suhete

¹⁴ V. Finch. Corporate insolvency law: perspectives and principles. Cambridge, 2004, lk 7.

¹⁵ B. Wessels. Principles of European Insolvency Law. Vrije Universitu Amsterdam, International Insolvency Institute. Arvutivõrgus: www.iiiglobal.org – T. Saarma. Pankrotimenetluse põhimõtted. – Juridica, 2008/VI, lk 351.

¹⁶ International Monetary Fund. Orderly & Effective Insolvency Procedures: Key Issues. Legal department 1999, lk 5. Arvutivõrgus: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/orderly/> (17.01.2020).

¹⁷ UNCITRAL. Legislative Guide on Insolvency Law. New York: United Nations 2005, lk 15. Arvutivõrgus: https://www.uncitral.org/pdf/english/texts/insolven/05-80722_Ebook.pdf (19.01.2020).

¹⁸ International Monetary Fund, lk 6.

prognoositavust, mis on investeerimisotsuste tegemisel ülioluline.¹⁹ Ehkki need eesmärgid on üldiselt kohaldatavad, peab iga riik käsitlema ka õigluse ja sotsiaalse korra küsimusi koostöös maksejõuetuse menetlusega, nii nagu neid vastavas ühiskonnas mõistetakse.²⁰

Ameerika Ühendriikide õigusteadlase ja kohtuniku L. E. Levintha hinnangul on samuti kõigil pankrotimenetluse regulatsioonidel vähemalt kaks üldist eesmärki, olenemata sellest, millal või kus need välja töötati ja jõustati. Esiteks, tagada maksejõuetu võlgniku vara õiglane jagamine kõigi tema võlausaldajate vahel ja teiseks, takistada maksejõuetu võlgniku käitumist, mis kahjustab tema võlausaldajate huve. Teisisõnu, on Levintha arvates pankrotimenetluse reeglite funktsioon kaitsta võlausaldajat esiteks üksteise ja teiseks võlgniku eest. Kolmandat eesmärki, ausa võlgniku kaitsmist võlausaldajate eest, soovitakse küll saavutada mõnes süsteemis, kuid see ei kuulu kaugeltki pankrotiõiguse põhimeesmärkide hulka.²¹

Saksa õigusteadlase dr M. Balz'i arvates on pankrotiõiguse üldine eesmärk tegevuse korraldamine selliselt, et võlgniku varad maksimeeritakse ja kõigil asjaosalistel on kasulikum osaleda kollektiivses organiseeritud tegevuses kui seista ainult enda huvide eest. Teisisõnu – ühtlustatud ja ratsionaliseeritud võlgade sissenõudmine. Balz'i seisukoht on, et pankrotiseaduse legitiimne eesmärk ei saa olla ebaefektiivsete ettevõtete säilitamine, kui see ei ole just võlausaldajate huvides või eesmärgiga kaitsta võlgnikku võlausaldajate eest.²²

Kõigi ülaltoodud ekspertide hinnangute kohaselt on pankrotiõigusel mitmeid eesmärke. Kuna pankrotimenetluse reeglistik ei saa aga täielikult kaitsta kõigi osapoolte huve, on pankrotiseaduste väljatöötamisel teinud riigid mõneti poliitilised valikud seaduse üldiste eesmärkide määramisel ja soovitud tasakaalu saavutamisel. Pankrotimenetluse normidega püütakse saavutada tulemus, mis jaotab maksejõuetuse riskid viisil, mis sobib selle riigi

¹⁹ International Monetary Fund, lk 6.

²⁰ J. L. Westbrook. jt. A Global View of Business Insolvency Systems. Boston, 2010, lk 2.

²¹ L. E. Levintha. The Early History of Bankruptcy Law. – University of Pennsylvania Law Review and American Law Register, 1918, Volume 66, No. 5/6, lk 225.

²² M. Balz. Market Conformity of Insolvency Proceedings: Policy Issues of the German Insolvency Law. – Brooklyn Journal of International Law, 1997-1998, Volume 23, lk 168.

majanduslike, sotsiaalsete ja poliitiliste eesmärkidega, sest pankrotiseadustel on laiem mõju majandusele kui pelgalt võlgniku ja võlausaldajate vaheline suhe.

Kuna kõikide osapoolte üheaegne huvide kaitse pankrotimenetluses on võimatu, võib maailma jurisdiktsioonid jagada laias laastus kolme rühma: võlausaldaja-kesksed regulatsioonid, võlgniku-kesksed regulatsioonid ning asjast mittehuvitatud regulatsioonid. Kolmandasse gruppi kuuluvad siiski peamiselt kommunistlikud riigid ja fundamentalistlikud moslemiriigid. Võlausaldaja-keskne normistik võimaldab võlausaldajal kaitsta ennast, näiteks tagatise või tasaarvestuse teel. Võlgniku-keskse regulatsiooni eesmärk on maksimeerida võlgniku vara, et teda pankrotist päästa. Peamine eristamise kriteerium on see, mil määral seadusega võlgniku vara suurendatakse, kuid see pole ainus kriteerium.²³ Nii on USA-s ja Prantsusmaal enam tähelepanu pööratud sellele, et anda maksejõuetule võlgnikule pääsemise võimalus, mujal, sh Eestis, lähtutakse eelkõige võlausaldajate huvidest.²⁴

Eestis on maksejõuetusõiguse allikaks (lisaks teistele seadustele)²⁵ pankrotiseadus. Eesti Vabariigis hakkas 1. septembrist 1992. a. kehtima esimene pankrotiseadus, mille koostamisel võeti eeskujuna mõnede teiste riikide pankrotiseadusest, põhiliselt aga Rootsi alles uuendatud seadusest selles valdkonnas.²⁶ Pankrotiseadus kuulus 1991. aastal nende uute seaduste hulka, mida oli turumajanduse normaalse arendamise jaoks kiiresti vaja, samas puudusid vähimadki teadmised ja kogemused selles valdkonnas.²⁷ Maksejõuetus oli nõukogude ajal tundmatu valdkond, kuna sel ajal määrasid riigiettevõtted majanduse olukorra ja füüsiliste isikute rahalised võimalused olid äärmiselt piiratud, mis tähendab, et turumajanduslikud suhted ei

²³ P. R. Wood. Principles of International Insolvency (Part I) – International Insolvency Review, 1995, Volume 4, Issue 1, lk 96.

²⁴ P. Varul. Selgitavaid märkusi pankrotiseadusele. – Juridica, 1994/I, lk 23.

²⁵ Hetkel on Eesti maksejõuetuse allikateks lisaks pankrotiseadusele ka saneerimisseadus (04.12.2008 - RT I 2008, 53, 296), võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse seadus (17.11.2010 - RT I, 06.12.2010, 1) ning Euroopa Liidu Nõukogu määrus piiriülese maksejõuetusmenetluse kohta (20.05.2015 - (EL) 2015/848).

²⁶ J. Perem. Tagasivõitmine Eesti pankrotiseaduses ja mõned võrdlused Rootsi vastava seadusandlusega. – Juridica, 1995/VII, lk 295.

²⁷ P. Varul. Maksejõuetuse areng Eestis. – Juridica, 2013/IV, lk 234.

toiminud.²⁸ On selge, et kiirustades vastu võetud seadusele on aastate jooksul tehtud mitmeid parandusi ning pankrotiseaduse praegune redaktsioon kehtib alates 2004. aastast.

Eestis peetakse pankrotiseaduse eesmärgiks krediidisüsteemi tugevdamist ja võlausaldajatele enama kindluse andmist.²⁹ Samuti võlausaldajate võrdse seisundi tagamist ning võlgniku vara õiglast jaotamist võlausaldajate vahel. Pankrotiseaduse §-s 2 on sõnastanud pankrotimenetluse eesmärgi seadusandja. Kehtivas redaktsioonis on pealkirja „Pankrotimenetluse eesmärk” all sätestatud: pankrotimenetluse kaudu rahuldatakse võlausaldajate nõuded võlgniku vara arvel käesolevas seaduses ettenähtud korras võlgniku vara võõrandamise või võlgniku ettevõtte tervendamise kaudu.³⁰

Eeltoodust võib järeldada, et võlausaldajate huvide kaitse on tähtsal, kui mitte lausa primaarsel kohal nii üldisemates maksejõuetusmenetluse eesmärkides kui ka Eesti pankrotiseaduse eesmärkides. Seega kõik pankrotiseaduse sätted peaksid jälgima võlausaldajate huvide kaitse eesmärki ning olema eesmärgiga kooskõlas. Sealhulgas ka tagasivõitmise regulatsioon ning sellega saabuvad tagajärjed. Tagasivõitmise hagi esitamise regulatsioonis ja tagajärgede saabumisel on oluline, et võlausaldajate huvide kaitse oleks tagatud.

1.2. Kollektiivsuse ja võlausaldajate võrdse kohtlemise põhimõtted

Pankrot saab mõistetavaks oma eesmärkide kaudu. Kuivõrd eelmises alapeatükis jõuti järeldusele, et pankrotimenetluse eesmärk Eestis on eelkõige võlausaldajate huvide kaitse, siis järgnevalt analüüsitakse milliste pankrotimenetluse põhimõtete kaudu võlausaldajate huvide kaitse tagatakse ning mis on nende põhimõtete sisu.

²⁸ P. Varul. Development of Insolvency Law in the Baltic States. – International Insolvency Law Review, 2012, Volume 3, lk 527.

²⁹ P. Varul. Selgitavaid märkusi pankrotiseadusele, lk 23.

³⁰ P. Manavald. Maksejõuetusõigusliku regulatsiooni valikuvõimaluste majanduslik põhjendamine. Dissertationes Iuridicae Universitatis Tartuensis. Tartu, 2011, lk 43.

Eesmärgid on tavaks muuta eesmärk-põhimõteteks, et nad muutuksid samaväärseteks teiste õiguspõhimõtetega. Kõik õiguspõhimõtted ei ole samaväärsed. Tihti tõusetub üks põhimõte õigusala juhtivaks põhimõtteks. Vastuoluliste olukordade puhul on juhtival põhimõttel suurem kaal kui muudel põhimõtetel. Pankrotiõiguses vaieldakse küsimuse üle, milline on õigusala juhtiv põhimõte. Pankrotimenetlused erinevad üksteisest, seetõttu on neile ühist juhtivat põhimõtet raske määrata.³¹

Kuna pankrotiõigus on keeruline valdkond, mis hõlmab paljusid osapooli: võlgnik, võlausaldajad, võlgnikule kuuluva ettevõtte töötajad jt, siis pankrotiõiguses valitseb põhimõtete paljusus. Erinevalt tavalisest võlasuhtest on pankroti korral tegemist multiplitseeritud võlasuhtega võlgniku ja võlausaldajate vahel ning võlausaldajate endi vahel.³² Pankrotiõiguses vaieldakse küsimuse üle, milline on õigusala juhtiv põhimõte. Pankrotimenetlused erinevad üksteisest, seetõttu on neile ühist juhtivat põhimõtet raske määrata.³³ Magistritöö autori hinnangul teenivad võlausaldajate huvide kaitse eesmärki pankrotiõiguse põhimõtetest eelkõige kollektiivsuse ja võlausaldajate võrdse kohtlemise põhimõte.

Väljaspool pankrotiõigust domineerib järjekorra põhimõte. See justkui räägiks võlausaldajate võidujooksust. Järjekorrapõhimõtte kohane võlausaldajate vaba võidujooks lõpeb kollektiivse pankrotimenetluse algatamisega, nüüd hõlmab ühine täitmine kõiki võlausaldajaid. See peab neile võrdselt kasu tooma.³⁴ Juhul kui võlgnikul ei ole piisavalt vara kõigi võlausaldajate nõuete rahuldamiseks, on pankrotimenetlus kui kollektiivne menetlus kõigi võlausaldajate huvides. Pankrotimenetlus seega eksisteerib, et takistada võlausaldajaid ja teisi ainult enda isiklike huvide seismise eest, kui see kahjustaks võlausaldajaid kollektiivselt. Võlausaldajate paljususe korral eksisteerivad erinevad huvid ja nad võivad kasutada individuaalseid õiguskaitsevahendeid viisil, mis vähendab varade väärtust kogu võlausaldajate grupi jaoks.

³¹ R. Koulu. Uusi Konkurssilaki. Porvoo 2004, lk 7 – T. Saarma. Pankrotimenetluse põhimõtted. – Juridica, 2008/VI, lk 351.

³² T. Saarma, lk 351.

³³ R. Koulu, lk 7.

³⁴ U. Foerste. Pankrotiõigus. Tallinn: Kirjastus Juura 2018, lk 5.

Pankrotimenetlus on ette nähtud selleks, et tagada võlgniku varade kui kogumi maksimaalne suurus, arvestades võlausaldajate erinevaid nõudeid.³⁵

Kollektiivsuse põhimõte tähendab, et võlausaldajad võivad saada makseid vaid pankrotimenetluse kaudu.³⁶ Kollektiivsuse põhimõttest lähtuvalt moodustub võlgniku varast pärast pankrotimenetluse algatamist pankrotivara ja võlausaldajad tohivad oma nõudeid rahuldada ainult pankrotimenetluse raames. Õiguskirjanduses nimetatakse pankrotivõlausaldajaid ka “kaotuse kollektiiviks,” sest ühiselt kannatatakse võlgniku maksejõuetuse tagajärgede all ja sellest tulenevalt peab nende kahjulike tagajärgedega ka ühiselt ümber käima.³⁷

Seega võlausaldajate huvide kaitse seisukohalt on oluline kollektiivsuse põhimõte, sest ühtne ja reguleeritud võlgade sissenõudmine tagab efektiivsema tulemuse. Üksiku võlausaldaja enda nõuete eest seismine võib teiste võlausaldajate nõuete rahuldamise ulatust vähendada. Seejuures on oluline, et ka tagasivõitmise tagajärgedele kohaldub kollektiivsuse põhimõte. See tähendab, et kõik võlgnikuga seotud maksed tuleks teha kollektiivse pankrotimenetluse raames, ühelgi võlausaldajal ei tohiks olla õigust saada oma nõue rahuldatud väljaspool pankrotimenetlust.

Prof P. Varul nimetab pankrotimenetlust võlausaldajate jaoks kollektiivseks menetluseks, mille põhimõte on võlausaldajate võrdne kohtlemine.³⁸ Võlausaldajate võrdsuse põhimõte tähendab nii materiaalselt võrdsust ehk võrdsete kohtlemist võrdselt ja ebavõrdssete kohtlemist ebavõrdselt kui ka formaalselt võrdsust ehk võrdsete ja ebavõrdssete ühesugust kohtlemist.³⁹ Pankrotivara jagamisel võlausaldajate vahel tuleb järgida võlausaldajate suhtelisi prioriteete. See tähendab,

³⁵ T. H. Jackson. Avoiding Powers in Bankruptcy. – Stanford Law Review, 1984, Volume 36, No. 3, lk 728.

³⁶ T. Saarma, lk 354.

³⁷ C. Paulus. § 1 InsO und sein Insolvenzmodell, NZI, 2016, Heft 24, S. 1001. - M. Agarmaa. Pankrotiavalduse esitamine, pankrotimenetluse raugemine, pankroti välja kuulutamine ja tagajärjed, pankrotivara moodustamine, pankrotivara valitsemine. Maksejõuetusõiguse revisjon, 2018, lk 93. Arvutivõrgus: https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/mari_agarmaa_analuus-kontseptsioon.pdf (31.01.2020).

³⁸ P. Varul. Pankrotiseaduse uued parandusettepanekud. – Juridica, 2008/VI, lk 362.

³⁹ T. Saarma, lk 354.

et kõrgema prioriteediga nõude esitajale tuleb maksta täies ulatuses välja enne, kui madalama prioriteediga nõudeõiguse omanikud saavad jaotuse.⁴⁰

Võrdselt ei kohelda seega mitte kõiki võlausaldajaid, vaid ainult neid, kes kuuluvad samasse võlausaldajate gruppi.⁴¹ Ka Inglise juhtiv ekspert maksejõuetuse õiguse alal P. R. Wood on rõhutanud, et võlausaldajatele tuleks väljamaksed teha *pari passu* jaotuspõhimõtte alusel, mis tähendab võlausaldajate kohtemist võrdsetel alustel. Kõik sama klassi samalaadselt järjestatud nõuded tuleks täielikult välja maksta enne järgmise järgu maksmist.⁴² Kuna *pari passu* printsiip on fundamentaalne põhimõte, siis peaksid kõik kõrvalekalded antud printsiibist olema murettekitavad.⁴³

Prof P. Varul on öelnud, et nõuete rahuldamise probleem on pankrotiõiguse üks kesksemaid ja vastuolulisemaid. Pankrotimenetluse eesmärgiks on panna võlausaldajad võrdsesse olukorda tingimustes, kus nende kõigi nõudeid täies ulatuses rahuldada ei ole võimalik. Vältida tahetakse seda, et ühtede võlausaldajate nõuded rahuldatakse oluliselt erinevalt võrreldes teiste võlausaldajate nõuetega. Nimetatud eesmärki täpselt järgides peaksid kõigi võlausaldajate nõuded saama võrdselt rahuldatud.⁴⁴

Erialakirjandusest lähtudes näib, et võlausaldajate võrdse kohtemise põhimõte kehtib eelkõige pankrotivõlausaldajate omavaheliste suhete kohta ning vaid pankrotivõlausaldajate väljamaksed tehakse *pari passu* jaotuspõhimõtte alusel. Ehk võiks *pari passu* põhimõte kohalduda mitte ainult proportsionaalselt kõigi pankrotivõlausaldajate nõuetele vaid ka proportsionaalselt iga võlausaldajate grupi siseselt.

Seega tuleb vaadata ka, kas ja millised nõuded rahuldatakse seaduse järgi enne pankrotivõlausaldajaid, ehk siis millised on eelisõigusnõuded. Sarnaselt teistele riikidele,⁴⁵ on

⁴⁰ S. M. Franken. Cross-Border Insolvency Law: A Comparative Institutional Analysis. – Oxford Journal of Legal Studies, 2014 Spring, Volume 34, Issue 1, lk 106.

⁴¹ S. M. Franken, lk 106.

⁴² B. Wessel. European Union Regulation on Insolvency Proceedings: An Introductory Analysis. American Bankruptcy Institute, 2007, lk 57.

⁴³ R. J. Mokal. Priority as pathology: the *pari passu* myth. – Cambridge Law Journal, 2001/11, lk 582.

⁴⁴ P. Varul. Nõuetest pankrotimenetluses. – Juridica, 2004/II, lk 102.

⁴⁵ Peaaegu kõikide riikide pankrotiseaduses mitmeid eesõigusnõudeid. – P. Varul. Nõuetest pankrotimenetluses, lk 102.

ka Eestis seadusandja kindlaks määranud järjekorrapõhised väljamaksed ehk siis eelisõigusnõuded. Eelisõigusnõudeid aktsepteeritakse, sest enamasti tekivad need pankrotihalduri tegevusest, millega pankrotihaldur püüab suurendada jagamisele kuuluvat vara ning need lähtuvad võlausaldajate ühisest huvist.⁴⁶ PankrS § 146 lg 1 kohaselt tehakse pankrotivarast enne jaotise alusel raha välja maksmist pankrotimenetlusega seotud väljamaksed. Esmajärjekorras makstakse välja vara välistamise ja tagasivõitmise tagajärgedest tulenevad summad, seejärel makstakse välja elatis võlgnikule ja tema ülalpeetavatele ning seejärel makstakse välja massikohustused ja viimasena pankrotimenetluse kulud PankrS § 146 lg 1 punktide 1-4 alusel.

Seega on PankrS § 146 lõikes 1 nimetatud kulutused, sh massikohustused, eelisseisundis ehk neid tuleb käsitleda eelisõigushüvitistena ehk eelisõigusnõuetena, sest seadus annab PankrS § 146 lõikes 1 nimetatud kulutuste osas õigustuse saada oma nõue esimesena rahuldatud. Ka Saksamaa pankrotiõiguse kohaselt käsitletakse massikohustust eelisõigusena saada oma nõue esimesena rahuldatud.⁴⁷

Ülaltoodust järeldub, et võlausaldajate huvide kaitse seisukohalt on olulised nii kollektiivsuse kui ka võlausaldajate võrdse kohtlemise põhimõtted. Kollektiivsuse põhimõtte kohaselt peavad ka tagasivõitmise tagajärgedel toimuvad väljamaksed olema tehtud pankrotimenetluse raames. Samuti tuleb tagasivõitmisel tagada võlausaldajate võrdne kohtlemine, üldistele võlausaldajatele tuleb väljamaksed teha võrdse kohtlemise põhimõttest lähtuvalt. Ent tuleb arvestada ka seaduses sätestatud eelisõigusnõuetega enne jaotise alusel väljamaksete tegemist pankrotivõlausaldajatele.

⁴⁶ A. Keay, P. Walton. *Insolvency Law: Corporate and Personal*. Pearson Education Ltd. 2003, lk 401.

⁴⁷ M. Varusk, lk 21.

1.3. Tagasivõitmise eesmärk

Eelnevates peatükkides jõudis käesoleva töö autor järeldusele, et pankrotiõiguse eesmärk Eestis on võlausaldajate kaitse ning võlausaldajate kaitse seisukohalt seoses tagasivõitmisega on olulised kollektiivsuse ja võlausaldajate võrdse kohtlemise põhimõtted. Käesolevas peatükis analüüsib magistritöö autor, milline on tagasivõitmise institutsiooni eesmärk ning kas see on kooskõlas pankrotimenetluse eesmärgi ja eelnimetatud põhimõtetega.

Kuna võlausaldajate huvide kaitse pankrotimenetluses on määrava tähtsusega, tuleb tagada kaitsemehhanismid, mis kindlustaks nende huvide kaitse võimalikult suures ulatuses. Võlgniku vara vähenemine kujutab endast ohtu võlausaldajate nõuete rahuldamisele. Kuigi võlausaldajad on kindlustatud pankrotimenetluse algatamisest alates, sest sellest hetkest alates kaotab võlgnik õiguse teha mis tahes tehinguid pankrotivaraga, tuleneb oht juba varasemast ajast.⁴⁸ Maksejõuetu, nii ettevõtte kui ka eraisiku, asjaajamise väga oluline aspekt on see, et võlgniku asju ja omandit haldama määratud isik kogub kokku võimalikult palju varasid, mis kuuluvad võlgnikule või millele on maksejõuetul õigus, et pankrotivara suurendada.⁴⁹

Pankrotimenetluse läbiviimisel uurib pankrotimenetluse esindaja tavaliselt, milliseid tehinguid maksejõuetu tegi enne pankrotimenetluse algatamist, et teha kindlaks, kas mõni neist on pankrotiõiguse seisukohast kehtetuks tunnistatav. Võib-olla on kõige tähelepanuväärsem ja ebaharilikum maksjõuetusmenetluse tunnus see, et see näeb ette tehingute, mis nende tegemise ajal olid üldiselt kehtivad ja mida ei saa vaidlustada asjaomase jurisdiktsiooni üldise õiguse alusel, kehtetuks tunnistamise. Enamasti ei olnud need ebaseaduslikud ega rikkunud ühtegi õigusnormi.⁵⁰

Kui maksejõuetus eskaleerub ja omandab juriidilise vormi näiteks pankroti või ebaõnnestunud täitemenetluse näol, vajavad võlausaldajad seadusandja kehtestatud spetsiaalseid juriidilisi relvi, et nad oleksid võimelised andma vastulööki. Olenevalt vastulöögist, kas võidetakse tagasi

⁴⁸ U. Foerste, lk 118.

⁴⁹ G. McCormack, A. Keay, S. Brown. *European Insolvency Law: Reform and Harmonization*. Cheltenham, 2017, lk 130.

⁵⁰ A. Keay. *The Harmonization of the Avoidance Rules in European Union Insolvencies*. – *International and Comparative Law Quarterly*, 2017, Volume 66, Issue 1, lk 83.

see omand, mis tavaolukorras ei kuulu enam võlgnikule, eesmärgiga rahuldada selle omandi arvelt võlausaldajate nõudeid suuremas ulatuses või võidetakse tagasi ühe võlausaldaja eelistamine ja asetatakse see võlausaldaja teiste eesõigusnõudeta võlausaldajatega võrdselt halba positsiooni.⁵¹ Seega seaduses on vajalikud sätted, mille alusel teatud tehingud saab kindlaksmääratud olukorras kehtetuks tunnistada, kui tehingu tagajärjel kahjustatakse võlausaldajate huve.⁵²

Maksejõuetusõiguse tagasivõitmise institutsiooni reeglid ulatuvad oma algetes tagasi Rooma õiguse aega, kus eksisteeris neli kohtumenetlust, mida oli võimalik vara sissenõudmiseks kasutada, kõige tuntum toiming oli *actio pauliana*. Selle toiminguga hoiti ära vara võõrandamine, mis oleks tehtud võlausaldajate nõuete vähendamiseks või edasilükkamiseks või mis oleks liigutanud kinnisvara võlausaldajate käeulatusest välja.⁵³ *Actio pauliana* reeglistiku alusel saab ühte iseenesest seaduslikku või kehtivat tehingut kehtetuks tunnistada, kui võlgnik teadlikult kahjustas võlausaldajate huve ja tehingu teine pool oli teadlik võlgniku kavatsusest.⁵⁴ *Actio pauliana* printsiibil on keskne tähtsus tagasivõitmise õpetuses, võiks öelda, et sellest printsiibist tuleneb kogu nimetatud õpetus.⁵⁵ Muidugi on tänapäeva tagasivõitmise reeglistik palju laiem ja rohkem arenenud kui oli võlgniku ja kasusaaja pettusliku käitumisega seotud *actio pauliana*.

Kõikide arenenud riikide seadused näevad ette võlgniku poolt üle antud vara tagasivõitmist siis, kui pankrot oli juba silmapiiril.⁵⁶ Maksejõuetu vara taastamiseks võib tagasi võita pettusi, kingitusi ja soodustingimustel tehtud tehinguid.⁵⁷ Euroopa riikide analüüs näitab, et tagasivõitmise instituudi normid erinevad oluliselt üksteisest. Need erinevused puudutavad alustuseks seda isikut, kellel on õigus tagasivõitmist kasutada. Suuremat tähtsust omavad

⁵¹ E. Havansi. Tagasivõitmine ja teised võlausaldajate kaitsevahendid maksejõuetusõiguses. Soome vaatepunkt. – *Juridica*, 2008/VI, lk 406.

⁵² J. Perem, lk 295.

⁵³ A. Keay, lk 82.

⁵⁴ A. G. Castermans, R. Graaff. *The General Concept of Concurrence Applied to European Insolvency Law*. Deventer, 2014, lk 29.

⁵⁵ J. Perem, lk 296.

⁵⁶ P. R. Wood. *Principles of international insolvency (Part II)*. – *International Insolvency Review*, 1995, Volume 4, Issue 2, lk 135.

⁵⁷ M. Virgós. *The 1995 European Community Convention on Insolvency Proceedings: an insider's view*. The Netherlands, 1998, lk 22.

erinevused tagasivõitmise tingimuste osas. Vaatamata riikide õigussüsteemide erinevusele tagasivõitmise osas, on põhimõtteline küsimus, millist liiki tehinguid saab tagasi võita, põhialustes sarnane. Oluline erinevus on maksejõuetusmenetluse algatamisele eelnenud perioodi pikkuses, mis määratleb, kas tehingud on tagasivõetavad või mitte.⁵⁸

Seega võlausaldajate vanim õiguslik relv maksejõuetusmenetluses oma huvide kaitseks on vara tagasivõitmine pankrotivara hulka. Nii on iga riigi pankrotiseaduses kesksel kohal sätted tagasivõitmise kohta.⁵⁹ Pankrotivarasse tagasivõitmine tähendab nõuet tagastada see, mis on võõrandatud, ära antud või millest on loobunud.⁶⁰ Tagasivõitmise instituuti võib käsitleda menetlusena, kus ühest küljest kaitstakse võlausaldajaid ja teisest küljest jäetakse finantsraskustes olevale isikule piiratud vabadus teha tehinguid.⁶¹

Soomes on näiteks lausa eriseadus tagasivõitmise kohta – seadus pankrotivara tagasivõitmise kohta.⁶² Sümbolsest on see hea, et tagasivõitmise normid on pankrotiseadusest eraldi. Pankrot on ju traditsioonilises ehk likvideeriva pankroti mõistes vaid üks menetlus maksejõuetusprotsesside arsenalist ja kogu see ulatuslik mitmetahuline arsenal vajab võlausaldajate huvide kaitseks tagasivõitmise normistikku.⁶³ Kui tehingut saab tagasi võita, võib see tähendada, et saadakse täiendavaid varasid või rahalisi vahendid ning neid saab võlausaldajatele ühtlaselt jaotada ning seeläbi võlausaldaja nõudeid suuremas mahus rahuldada.

Tagasivõitmine võib teatud juhtudel ulatuda väga pika aja taha enne pankroti väljakuulutamist, Saksamaal näiteks 10 aastat tehingu puhul, millega võlgnik kavatses võlausaldajaid kahjustada ning tehingu teine pool teadis sellest. Sellest tulenevalt kehtib tagasivõitmise kohaldamisel range *numerus clausus*-e põhimõte. Sisuliselt tähendab tagasivõitmiste aluste ammendatavuse printsiip seda, et tagasivõitmise aluseid on vaid niipalju, kui neid on seaduses ette nähtud.⁶⁴ Nimetatud printsiip on vajalik eelkõige seetõttu, et tagasivõitmise sekkutakse oluliselt

⁵⁸ G. Cherubini, jt. Harmonisation of Insolvency Law at EU Level, 2010, lk 18. Arvutivõrgus: https://www.eesc.europa.eu/sites/default/files/resources/docs/ipol-juri_nt2010419633_en.pdf (02.02.2020).

⁵⁹ J. Perem, lk 295.

⁶⁰ U. Foerste, lk 118.

⁶¹ L. L. Petersen, N. Ørgaard. Danish Insolvency Law – a Survey. Denmark, 1996, lk 58.

⁶² Laki takaisinsaannista konkurssipesään 26.4.1991/758.

⁶³ E. Havansi, lk 406.

⁶⁴ P. Pärna, V. Kõve. Asjaõigus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn. Õigusteabe AS Juura. 1996, lk 17.

normaalsetesse tsiviilõiguslikesse suhetesse ning seatakse ohtu heausksete kolmandate isikute õigused. Õiguspärane ootus ja õigussuhete stabiilsus on aga iseseisvad väärtused, mis on õigussüsteemi funktsioneerimiseks äärmiselt olulised.⁶⁵

Eesti PankrS § 109 annab tagasivõitmise mõiste järgmiselt: tagasivõitmisel tunnistab kohus käesoleva seaduse §§-des 110-114 sätestatud alustel kehtetuks võlgniku tehingu või muu toimingu, mis on tehtud enne pankroti väljakuulutamist ja mis kahjustab võlausaldajate huve. Nagu näha, määrab seadus tagasivõitmise mõiste kohtu tegevuse kirjelduse kaudu, avaldamata seejuures, milleks on tagasivõitmine vajalik, mis on selle eesmärk ning mida see endast tegelikult kujutab võlgniku ja võlausaldajate jaoks. Eesti Riigikohus on oma lahendis öelnud, et tagasivõitmise mõte on saada pankrotivarasse tagasi sealt ebaõiglaselt välja läinud vara, tagades võimaluse pankrotivõlausaldajatele selle vara arvel oma nõudeid rahuldada.⁶⁶

Tagasivõitmise olemus on kõige paremini väljendatav selle eesmärkide kaudu. Eri riikide pankrotiseaduste alusel on välja toodud tagasivõitmise kaks eesmärki – preventiivne ja parandav eesmärk. Preventiivne eesmärk seisneb selles, et vältida võlgniku kavatsust eelistada mõnda võlausaldajat ja maksejõuetuse korral võlausaldajate võidujooksu.⁶⁷ See tähendab tagada pankrotimenetluse printsiibi – kõigil võlausaldajatel on, arvesse võttes nende nõuete suurust ja rahuldamisjärku, õigus oma nõuete rahuldamisel võrdsele kohtlemisele – täitmine.⁶⁸

Parandavat eesmärki võiks kokkuvõttes selgitada nii, et tagasivõitmise reeglite kaudu antakse pankrotiotsusele tagasiulatuv jõud, nende reeglite abil pannakse õiglus maksma.⁶⁹ Ehk siis püütakse kaitsta võlausaldajat võlgniku poolt tema majanduslikku olukorda veelgi halvendavate tegude eest. Kindlustada võlausaldajaid võlgniku pahatahtlike tehingute vastu, mis vähendavad pankrotivara.⁷⁰

⁶⁵ M. Sutt. Tagasivõitmine pankrotimenetluses. – Juridica, 2000/X, lk 646.

⁶⁶ RKTko nr 3-2-1-149-13 (15.01.2014), p 55.

⁶⁷ J. Perem, lk 295.

⁶⁸ M. Sutt, lk 645.

⁶⁹ J. Perem, lk 295.

⁷⁰ M. Sutt, lk 645.

Nii et tagasivõitmise reeglid eksisteerivad, et kaitsta võlausaldajad üldiselt ebaõiglase võlgniku vara kahanemise eest, mis võib tuleneda sellest, et võlgnik on enne maksejõuetusmenetluse algatamist andnud ühele osapoolle eelise, moonutades sellega maksejõuetu isiku vara jaotust. Seega tagasivõitmise sätted peavad takistama ühe üksikisiku põhjendamatut rikastumist kõigi teiste võlausaldajate ees ja ühe või mitme võlausaldaja kasu saamist teiste arvelt. Sätete ülesanne on lahendada kaks võimalikku olukorda. Esiteks võivad maksejõuetud ettevõtted enne maksejõuetusmenetluse algatamist müüa osa oma varast turul madalama väärtusega või osta turuväärtusest suuremat vara, et saada kasu kolmandale osapoolle, sageli lähikondlastele. Teiseks võib maksta maksejõuetu üksikutele võlausaldajatele, samal ajal kui teised võlausaldajad makseid ei saa. Viimane toiming toimub sageli sõltumatute võlausaldajate puhul, kuna võlausaldajad avaldavad survet tasumata võlgade tasumiseks ja seda võib pidada võlausaldajate väärkäitumiseks, ehkki see, mida nad teevad, on täiesti seaduslik.⁷¹

Eksisteerib ka alternatiivne arvamused tagasivõitmise eesmärkide kohta, nimelt: tagasivõitmise reeglite eesmärk on takistada selliste tehingute tegemist, mida saaks tagasi võita, kui ettevõtte suhtes algatatakse maksejõuetusmenetlus. On vaieldav, kas see on tõepoolest nii, arvestades praegust Euroopa Liidus kehtivat tagasivõitmise eeskirjade olukorda ja asjaolu, et paljud pooled saavad sellistest tehingutest kasu, kuna ettevõtte ei pruugi algatada maksejõuetusmenetlust ning isegi kui see juhtub, võib määratud pankrotihalduse esindaja otsustada mitte algatada tagasivõitmist näiteks rahastamise puudumise tõttu. Ja isegi siis, kui alustatakse tagasivõitmise menetlust ja kohus kehtetuks tunnistamise otsuse teeb, ei määrata vaidlusalusest tehingust kasu saanud isikule karistusi. Ta peab vaid saanud hüvitise tagastama. Sellelgi juhul kui võlausaldaja peab tagastama soodustuse, on tal õigus maksejõuetu varalt nõuda sisse võlgnevusi.⁷²

Tagasivõitmise reegleid on võrreldud ka pankrotikuritegude reeglitega. Mõlemate puhul püütakse kaitsta võlausaldajat võlgniku poolt tema majanduslikku olukorda veelgi halvendavate tegude eest. Üks tähtis vahe seisneb selles, et kui sanktsioonid kriminaalseaduses puudutavad võlgnikku, siis tagasivõitmise reeglid on suunatud peamiselt võlausaldaja vastu.⁷³

⁷¹ A. Keay, lk 83.

⁷² *Ibid*, lk 83.

⁷³ J. Perem, lk 295-296.

Tagasivõitmise eesmärgiks ei ole asetada pankrotivõlgnikku paremasse olukorda, kui siis, kui ta ei oleks varaga tehingut teinud.⁷⁴ Riigikohus on lisanud, et tagasivõitmise regulatsiooni eesmärk ei ole võlausaldajate ebavõrdse kohtlemise välistamine enne pankrotimenetlust. Võlausaldajate võrdse kohtlemise põhimõtte kehtib pankrotimenetluses ega laiene pankrotimenetluse alustamise eelsele ajale, mil võlgnik saab tulenevalt lepinguvabaduse põhimõttest ise valida, kellega ta tehinguid teeb ja mis järjekorras ta oma kohustusi täidab. Üksnes juhul, kui võlgniku tehingutel või toimingutel on ka pärast pankrotimenetluse alustamist võlausaldajate huvidele negatiivne mõju, saab need tagasivõitmise korras kehtetuks tunnistada.⁷⁵

Muuhulgas tuleb arvestada ka pankrotivõlausaldaja mõistega, millest tulenevalt ei saa tagasivõitmise hagi esitamine olla põhjendatud pankrotikulude katmise eesmärgil. Pankrotivõlausaldaja on isik, kellel on võlgniku vastu varaline nõue, mis on tekkinud enne pankroti väljakuulutamist PankrS § 8 lõike 3 alusel. Pankrotimenetluse kulud tekivad pärast pankrotimenetluse väljakuulutamist ega saa olemuslikult kujutada endast võlausaldaja nõuet ja seega pankrotimenetluse kulude puhul anda alust esitada tagasivõitmise hagi.⁷⁶

Enamikud riiklike õigussüsteemide reeglid tunnistavad asjaolu, et tagasivõitmise meetmete keskmes ei ole hüvitise saamine, vaid selle tagamine, et võlausaldajad säilitaksid üldiselt oma õigused maksejõuetusmenetluses alustatud võlgniku vara suhtes. Tehingute tagasivõitmise meetme edukas lõpptulemus on võlausaldajatele tervikuna kättesaadava vara kogumi paisumine ning loodetakse, et lõppkokkuvõttes saavad võlausaldajad ka parema väljamakse. Muud olulised tagasivõitmise seotud küsimused, on seotud etteaimatavuse ja kindlusega. Pooled peavad teadma tehingute tegemise mõju ja seda, millal tavapärasesse kaubandusprotsessi sekkutakse.⁷⁷

Kokkuvõtteks võib öelda, et kuigi seadusandja ei sisusta tagasivõitmise mõistet ega selle eesmärki, võib kohtupraktika ja eriala kirjanduse põhjal öelda, et tagasivõitmise üheks

⁷⁴ RKTko nr 3-2-1-149-13 (15.01.2014), p 55.

⁷⁵ RKTko nr 3-2-1-50-17 (24.05.2017), p 11.

⁷⁶ *Ibid*, p 11.

⁷⁷ A. Keay, lk 83.

eesmärgiks on pankrotivara suurendamine ning seeläbi võlausaldajate huvide kaitse. Samuti kuna tagasi võita saab ka tehinguid, millega on eelistatud ühte võlausaldajat teistele, on tagasivõitmise teiseks eesmärgiks tagada võlausaldajate võrdne kohtlemine.

2. VÕLAUSALDAJATE HUVIDE KAITSE TAGASIVÕITMISE HAGI ESITAMISEL

2.1. Pankrotihalduri roll tagasivõitmise hagi esitamisel

Võlausaldajate nõuete rahuldamiseks alustatakse pankrotimenetlust, mille viib läbi pankrotihaldur. Tehingu tagasivõitmine nõuab kohtu poole pöördumist, et kuulutada tehing kehtetuks. Pankrotiseadustes võetakse sellise menetluse alustamiseks poolte suhtes kasutusele erinevad lähenemisviisid. Tunnistades maksejõuetuse esindaja keskset rolli pankrotivara haldamisel, näevad paljud maksejõuetust käsitlevad seadused ette, et pankrotimenetlust viib läbi pankrotihalduse esindaja ehk pankrotihaldur ja tehingute tagasivõitmise hagi peab esitama samuti pankrotihaldur. Mõned regulatsioonid aga nõuavad, et enne tagasivõitmise hagi algatamist peaks pankrotihaldur saama võlausaldajate üldkoosoleku või vähemalt enamuse võlausaldajate nõusoleku tagasivõitmise menetluse alustamiseks.⁷⁸ Kuivõrd ka Eestis on pankrotimenetluse läbiviijaks pankrotihaldur PankrS § 54 alusel ning tagasivõitmine toimub pankrotimenetluse raames, käsitleb autor järgnevalt pankrotihalduri rolli seoses võlausaldajate huvide kaitse tagamisega tagasivõitmise hagi esitamisel.

Pankrotihaldur on isik, kes kontrollib maksejõuetu võlgniku majandustegevust ja kaitseb võlausaldajate huve.⁷⁹ Pankrotihaldurile annab õigused PankrS § 54¹, mille lõike 1 kohaselt teeb haldur pankrotivaraga seonduvaid tehinguid ja muid toiminguid. Pankrotihalduri tegevuse tulemusena tekkivate õiguste ja kohustuste kandjaks on võlgnik, kui seadusest ei tulene teisiti. PankrS § 36 lõige 1 sätestab, et võlgniku õigus pankrotivara kasutada ja käsutada läheb üle pankrotihaldurile pankroti väljakuulutamisega. Tegemist on seaduse alusel vara kasutamise ja käsutamise õiguse andmisega pankrotihaldurile, mitte talle võlgniku õiguste ja kohustuste üleminekuga.⁸⁰

⁷⁸ UNCITRAL, lk 148.

⁷⁹ M. Piiraja. Pankrot. Tallinn, 2009, lk 25.

⁸⁰ P. Viirsalu. Pankrotipesa probleematika. – Juridica, 2008/VI, lk 378.

Õiguspõhimõtete rakendamine on pankrotiõiguses olulisel kohal, sest pankrotihalduri tegevus on detailselt enamasti sätestamata. Pankrotihalduri tegevus sõltub niivõrd palju konkreetsest olukorrast, et seadusandja ei suuda täpselt juhiseid esitada, vaid lepib nõudega, et pankrotihaldur peab täitma oma ülesandeid hoolikalt.⁸¹ Seadusandja on sätestanud vaid pankrotihalduri põhikohustused.

Pankrotihalduri põhikohustused on muu hulgas võlgniku varalise seisundi ja võlausaldajate nõuete väljaselgitamine, pankrotivara valitsemine ja selle moodustamise korraldamine, pankrotivara arvel võlausaldajate nõuete rahuldamine ning võlgniku maksejõuetuse tekkimise põhjuse ja aja väljaselgitamine. Nende ülesannete täitmisel on halduril õigus saada pankrotivõlgnikult ja temaga seotud isikutelt või kolmandatelt isikutelt pankrotiseaduses ettenähtud ulatuses teavet või dokumente. Pankrotihalduril on enda ülesannete täitmiseks õigus ise nõuda teavet ja dokumente.⁸² Seega, kuna pankrotihalduri roll on väga suur, sõltub pankrotimenetluse edu olulisel määral pankrotihalduri teadmistest, oskustest ja omadustest ning menetluse tulemus, sh tagasivõitmise hagi tulemus, sõltub just pankrotihalduri asjatundlikkusest. See tähendab, et ka võlausaldajate huvide kaitse tagamine tagasivõitmise hagis, sõltub suuresti pankrotihalduri professionaalsusest.

Eesti PankrS § 118 lõike 1 kohaselt esitab tagasivõitmise nõude võlgniku nimel pankrotihaldur. Ka Riigikohus on oma otsuses nentunud, et tehingute tagasivõitmise hagides on hagejaks just pankrotihaldur ning tulenevalt sellest ei saa pankrotivõlgnik osaleda ise kostjana või muu menetlusosalisena kohtumenetluses, milles pankrotihaldur nõuab vara tagasi pankrotivara hulka.⁸³

Eesti Vabariigi esimesel perioodil võimaldati võlausaldajatel esitada tagasivõitmise hagisid selliselt, et tollase regulatsiooni kohaselt läks tagasivõidetud vara otse hageja ehk siis võlausaldaja omandisse.⁸⁴ Ka praegu on võlausaldajal tagasivõitmise hagi esitamise õigus enda nimel, aga siis vastutab ta oma kulude eest ise. Võlausaldaja õigus hagi esitada on

⁸¹ T. Saarma, lk 352.

⁸² RKTko nr 2-15-17822/83 (26.20.2018), p 14.1.

⁸³ RKTko nr 3-2-1-15-13 (20.02.2013), p 13.

⁸⁴ A. Buldas. Maksuvõimetusajade (konkursi-) seadus. Autori väljaanne. 1934, lk 24.

pankrotihaldurist sõltumatu ja samasuguse tähendusega kui pankrotihalduri õigus. Praktikas on võlausaldajad harva hagejaks, sest võimalik võidetav kasu läheb pankrotivara hulka, ilma et aktiivne hagejast võlausaldaja saaks mingit eelisõigust või isegi õigust saada tehtud menetluskulude eest hüvitist pankrotivarast.⁸⁵

Seega Eestis, tagasivõitmise regulatsiooni teoreetilisest seisukohast vaadetes, võib pankrotihalduri ja võlausaldaja paralleelne hagi esitamise õigus põhjustada mõningaid menetluslikke komplikatsioone. *De lege ferenda* oleks selgem, kui pankrotihalduri hagi esitamise õigus oleks primaarne ja võlausaldaja oma sekundaarne.⁸⁶ Sellisel juhul peaks olema kohustuslik lisada nõue maksejõuetuse seadusesse, et pankrotihaldurilt peaks küsima enne nõusoleku, kui võlausaldajaid ise tagasivõitmise protsesse alustavad. Nõusoleku nõudmine tagaks, et maksejõuetuse esindajat teavitatakse võlausaldajate ettepanekutest ja antakse talle võimalus loa andmisest keelduda, vältides seega tagasivõitmise menetluste negatiivset mõju pankrotivara haldamisele.⁸⁷

Saksa õiguses on samuti üldjuhul pankrotivara tagasivõitmine pankrotihalduri ülesanne.⁸⁸ Taani pankrotimenetluses on võlausaldajatel õigus ise esitada tagasivõitmise hagi, kui pankrotihaldur sellest võimalusest mingil põhjusel loobub. See õigus on neil lisatingimusega: hagi rahuldamisel peab saadav vara olema suunatud pankrotivarasse.⁸⁹

Kuivõrd tagasivõitmise hagi esitamine Eestis on eelkõige pankrotihalduri kohustus, on oluline, et ta selle juures lähtuks tagasivõitmise eesmärgist ehk siis võlausaldajate huvide kaitsest. Siin võib aga takistuseks saada pankrotihalduri kahepoolne roll pankrotimenetluses.

Pankrotihalduri õiguslikku staatust pankrotiseadus ei määratle. Sellist määratlust ei sisalda ka ükski muu seadus. Riigivõimu esindajaks pankrotihaldurit ei peeta, seega on ta eraõiguslik

⁸⁵ E. Havansi, lk 411.

⁸⁶ *Ibid*, lk 411.

⁸⁷ UNCITRAL, lk 149.

⁸⁸ U. Foerste, lk 118.

⁸⁹ L. L. Petersen, N. Ørgaard, lk 79.

menetleja. Pankrotihalduri erapooletuse peaks tagama nõue, et ta on sõltumatu võlgnikust ja võlausaldajatest, mida tagab pankrotihalduri poolt kohtule antav igakordne kirjalik kinnitus.⁹⁰

Kehtiva õiguse seisukohalt on pankrotihalduri staatus kindlasti üheks pankrotiõiguse probleemkohaks. Enne 01.01.2010.a kehtinud PankrS § 54 lõike 1 kohaselt oli pankrotihaldur võlgniku seaduslik esindaja, kes tegi võlgniku nimel pankrotivaraga seonduvaid tehinguid ja muid toiminguid ning esindas võlgnikku kohtus pankrotivaraga seotud vaidlustes. Kuigi seda sõnastust on muudetud ning hetkel kehtiva redaktsiooni kohaselt ei ole pankrotihaldur enam võlgniku seaduslik esindaja, siis PankrS § 55 lõike 1 alusel peab pankrotihaldur kaitsma lisaks võlausaldajate õigustele ja huvidele ka võlgniku õigusi ja huve. Seega on pankrotihaldur keerulises olukorras: ta peab tagama võlausaldajate õiguste ja huvide kaitse ning samal ajal kaitsma võlgniku omi. Pankrotihaldur ei saa aga võlgniku ja võlausaldajate huve samaaegselt arvestada olukorras, kus need üksteisele vastanduvad.⁹¹

Ilmekaks näiteks võlgniku ja võlausaldajate huvide vastandlikkuse kohta ongi just tagasivõitmise regulatsioon. PankrS § 109 lõike 1 kohaselt tunnistab kohus kehtetuks võlgniku tehingu või muu toimingut, mis on tehtud enne pankroti väljakuulutamist ja mis kahjustab võlausaldajate huve. Nagu eelpool öeldud, võimaldab pankrotiseadus tagasi võita ka tehinguid, mis väljaspool pankrotimenetlust oleks kehtivad. Tagasivõtmine toimub hagi esitamisega kohtule. Seega tegutseb pankrotihaldur tagasivõitmise hagi esitades võlausaldajate huvides, eesmärgiga suurendada pankrotivara. Pankrotiseaduse kohaselt on võlgnikul õigus hagi menetlemisel tõendada, et ta oli vaidlusaluse tehingu tegemise ajal maksejõuline ega muutunud maksejõuetuks tagasivõidetava tehingu või toimingut tõttu. Seega hagi esitatakse küll võlgniku nimel, kuid ilmselt ei ole võimalik väita, et võlgnik tagasivõitmist just enda huvides tegutsemiseks peab. Veelgi enam – võlgnikul on võimalus aktiivselt vastu seista oma seaduslikust esindajast pankrotihalduri tegevusele tagasivõitmise nõuete menetlemisel.⁹²

Pankrotimenetluses peab haldur küll kaitsma võlgniku seadusest tulenevaid huve ja õigusi, kuid tagasivõitmise hagi, mille haldur esitab, toimub ikkagi eelkõige võlausaldajate jaoks ning nende

⁹⁰ A. Alekand. Suntäitmis- ja pankrotiõigus. Tallinn, 2004, lk 28.

⁹¹ P. Viirsalu, lk 378.

⁹² *Ibid*, lk 378.

huvides. Seega peab pankrotihaldur tegutsema tagasivõitmise hagi menetlemisel eelkõige võlausaldajate huvides.

Kuivõrd praktikas esitab tagasivõitmise hagnosis enamasti pankrotihaldur, on tal muu hulgas kohustus hinnata enne tagasivõitmise hagi esitamist selle majanduslikku otstarbekust ning esitada vastav hagi üksnes juhul, kui see on ka tegelikult võlausaldajate huvides.⁹³ Juhul, kui isik on nõude edasi loovutanud, peaks pankrotihaldur nõude pankrotivarasse tagasisaamiseks esitama tagasivõitmise hagi PankrS § 116 lõikes 2 sätestatud tingimustel isiku eriõigusjärglase vastu. See aga ei välista pankrotihalduri õigust esitada hagi isiku enda vastu. Pankrotihalduril on õigus valida, kas esitada tagasivõitmise hagi nõude loovutamise lepingu poole, tema eriõigusjärglase või nende mõlema vastu. Juhul kui tagasi võidetud tehingu alusel saadu väljaandmine on võimatu, võib pankrotihaldur nõuda kostjalt hüvitist.⁹⁴

Ülaltoodust järeldub, et pankrotihalduril on tagasivõitmisel oluline roll võlausaldajate huvide kaitse tagamisel, kuna tagasivõitmise hagi esitamise vajalikkuse ning majandusliku otstarbekuse üle peab otsustama just pankrotihaldur. Tagasivõitmise hagi esitamise kohustus lasub pankrotihalduril. Samuti on pankrotihaldur enamasti tagasivõitmise hagi esitajaks. Kuigi pankrotihalduri staatus on pankrotimenetluses probleemkohaks, sest oma tegevustes peab ta lähtuma ka võlgniku huvidest, on selge, et tagasivõitmise mõistes on pankrotihaldur eelkõige ikkagi võlausaldajate esindaja ning lähtuma võlausaldajate huvide kaitse eesmärgist.

2.2. Võlausaldajate huvide kahjustamine tagasivõitmise üldise eeldusena

Üldiselt on levinud arvamused, et teatud pankrotieelsete tehingute tagasivõitmine on õiglane ja õigustatud.⁹⁵ Küll aga nõuavad paljud jurisdiktsioonid, et võlgnik peab olema sellel hetkel maksejõetu, kui teeb tehingu, mida hiljem on võimalik kehtetuks tunnistada tagasivõitmise abil.⁹⁶ Tagasivõitmise instituuti peab oluliseks ka Maailmapank, kes näeb oma juhistes ette, et

⁹³ RKTko nr 2-16-18953/50 (10.04.2019), p 14.3.

⁹³ RKTko nr 3-2-1-17-17, (05.04.2017), p 17.

⁹⁵ G. McCormack, A. Keay, S. Brown, lk 130.

⁹⁶ R. Goode. Principles of Corporate Insolvency Law. Sweet & Maxwell. London, 2011, lk 525.

esiteks pärast maksejõuetusmenetluse alustamist tuleks kehtetuks tunnistada kõik võlgniku selliseid tehinguid, mis ei ole kooskõlas võlgniku tavapärase äritegevusega, välja arvatud kitsad erandid, kaitstes osapooli, kes ei olnud sellisest tehingust teadlikud. Ning teiseks peaks olema võimalik kehtetuks tunnistada teatavaid tehinguid enne maksejõuetusmenetluse taotlemist või algatamise kuupäeva, sealhulgas pettused ja soodusülekanded.⁹⁷

Seega tagasivõidetavad pole sugugi kõik võlgniku poolt tehtud toimingud ja tehingud. Enne tagasivõitmise hagi esitamist peab pankrotihaldur olema veendunud, et tegemist on tehinguga, mida saab tagasivõitmise korras vaidlustada ning selle vaidlustamise tulemusel on võimalik pankrotivara suurendada. Selle jaoks on sätestatud tagasivõitmise institutsioonis kindlad reeglid tagasivõitmise eelduste ja aluste kohta, et pankrotihaldur alustaks tagasivõitmise protsessi ainult nende tehingute osas, mille tagajärjed ka oma eesmärgi täidavad.

Tagasivõitmise üldiste eeldustena on PankrS § 109 lõikes 1 toodud asjaolud, et vaidlustatavad on ainult need õigustoimingud, mis on tehtud enne pankrotimenetluse algatamist ning kahjustavad võlausaldajaid. Tehingute ajalise määratluse kriteerium on enamasti lihtsalt tuvastatav, ent milline tehing on võlausaldajaid kahjustav, selle üle on erialakirjanduses ja kohtupraktikas arutletud korduvalt.

Teoreetiliselt on eristatavad võlausaldajate kahjustamise viisid. Need jagunevad kaheks – kõigi võlausaldajate kahjustamine, mille puhul läheb vara üldse võlausaldajate haardest välja ning ühe võlausaldaja eelistamine teisele, millega rikutakse võlausaldajate võrdse kohtlemise printsiipi.⁹⁸ Praktikas on võlausaldajate kahjustamist kui tagasivõitmise üldist eeldust sisustanud eelkõige kohtupraktika, kuna seaduses see täpselt määratletud ei ole.

Riigikohus on leidnud, et kui lähtuda sellest, et võlausaldajate esmane huvi on pankrotimenetluses esitatud nõuete rahuldamine võimalikult suures ulatuses, tuleks tagasivõitmise hagi rahuldamise eeldusena tõendada vähemalt seda, et pankrotivõlausaldajate nõuded saaksid rahuldatud suuremas ulatuses, kui kohustuse täitmist ei oleks toimunud ja

⁹⁷ The World Bank. Principles for effective insolvency and creditor/ debtor regimes, lk 24.

⁹⁸ M. Sutt, lk 645.

täitmisena saadud raha antakse tagasi pankrotivarasse.⁹⁹ Tuleb võrrelda tagasivõitmise aja olukorda hüpoteetilise olukorraga, kus võlgnik ei oleks vaidlusaluseid makseid teinud.¹⁰⁰ Õigustoiming peab olema võlausaldajate nõuete rahuldamise võimalust mingil viisil halvendanud, isegi kui tegu on hiljem lisandunud asjaoludega. Seetõttu piisab vaidlustamise lubatavuse üle otsustamisel kahjustamise kui sellise tuvastamisest. Adekvaatse põhjusliku seose olemasolu ei ole nõutav.¹⁰¹

Kindlasti on vaidlustamine õigustatud otsese huvide kahjustamise korral. Otsese kahjustamisega on tegemist juhul, kui õigustoiming iseenesest halvendas nõuete täitmise võimalust, st võlgniku vara vähenes kohe või vähemalt kogu äritegevuse majanduslikes raamides. Kuid üldjuhul piisab ka kaudsest huvide kahjustamisest.¹⁰² Lisaks peab kehtetuks tunnistatav tehing kahjustama võlausaldajate tegelikke varalisi huve, mida tehinguga rikuti.¹⁰³ Tagasivõitmise hagi rahuldamine on võimalik, kui kahjustatud on võlausaldajate tegelikke, mitte abstraktseid huve ning võlausaldajate huvide kahjustamine peab olema asjaoluna kindlaks tehtud.¹⁰⁴ Võlausaldajate huvide kahjustamisega on tegemist ka siis, kui võlgnik teeb tehingu, mis toob alles hiljem kaasa tulevaste võlausaldajate huvide kahjustamise.¹⁰⁵

Kõikide võlausaldajate kahjustamine ähvardab näiteks juhul, kui võlgnik kingib vara ära, toimetab selle kõrvale või müüb odavalt maha, et tema võlausaldajad jääksid tühjade kätega. Eelkõige aga ähvardab võlausaldajate ebavõrdne kohtlemine.¹⁰⁶ Samas aga ainuüksi ühe võlausaldaja eelistamisest ei saa teha järeldust, et võlgnik kahjustas teiste võlausaldajate huve. Võlausaldajate huvide kahjustamine tuleb eraldi kindlaks teha ning pankrotiseaduse eesmärk ei ole soodustada pankrotiohus isikuga tehingute tegemisest hoidumist.¹⁰⁷

⁹⁹ RKTko nr 3-2-1-50-17 (24.05.2017), p 11.

¹⁰⁰ RKTko nr 2-16-18953/50 (10.04.2019), p 13.3.

¹⁰¹ U, Foerste, lk 122.

¹⁰² *Ibid*, lk 122.

¹⁰³ RKTko nr 3-2-1-30-17 (03.05.2017), p 13

¹⁰⁴ RKTko nr 2-16-18953/50 (10.04.2019), p 12.

¹⁰⁵ RKTko nr 3-2-1-90-08 (03.11.2008), p 12.

¹⁰⁶ U. Foerste, lk 118-119.

¹⁰⁷ RKTko nr 3-2-1-58-03 (03.06.2003) p 8-9; RKTko nr 3-2-1-43-07 (09.05.2007), p 9.

Võlausaldajate huvide kahjustamist ei saa järeldada ainuüksi sellest, et näiteks üks võlausaldaja maksab võlgniku likvideerijana raha iseendale¹⁰⁸, teeb makse lähikondlasele¹⁰⁹ või lepingupoolel on õigus oma nõue tasaarvestada.¹¹⁰ Samuti võlgniku majandustegevuse lõppemisest ei saa iseenesest järeldada, et leping kahjustas võlausaldajate huve. Võlausaldajate nõuete rahuldamise võimalikkus sõltub sellest, kas, kui kaua ja kui kasumlikult oleks võlgniku ettevõtte oma tegevust saanud jätkata.¹¹¹

Riigikohus on tagasivõitmise kontekstis leidnud veel, et võlausaldajate huve ei kahjusta iseenesest turutingimustel tehtud tehing, sest sellisel juhul vahetatakse ekvivalentseid väärtusi. Turutingimustel tehtud tehingu korral ei ole siiski välistatud võlausaldajate huvide kahjustamine muude asjaolude tõttu, mis tuleb esitada ja tõendada hagejal.¹¹²

Saksa õiguse kohaselt võib toimingut teha võlgnik või mõni teine isik, näiteks pankrotivõlausaldaja.¹¹³ Sellist sõnastust kasutab ka Rootsi pankrotiseadus, sätestades lihtsalt, et tagasivõidetav on tehing, mille tagajärjel tekib kahju või teatud võlausaldajat eelistatakse teise ees sobimatul viisil, seejuures ei ole oluline, kes tehingu tegi.¹¹⁴ Eesti PankrS § 109 on aga sõnastatud, et kohus tunnustab kehtetuks just võlgniku tehtud tehingu või muu toimingut.

Seega vaidlustatav on enne pankrotimenetluse algust võlausaldajaid kahjustav võlgniku poolt tehtud tehing. Milles seisneb täpselt võlausaldajate kahjustamine on täpsustanud kohtupraktika. Aga mitte iga üldiste eelduste vastavat tehingut ei saa kehtetuks tunnistada. Lisaks üldiste eelduste olemasolule, peab olema ka vaidlustamise alus. Üheks võimaluseks on nende jaotamine üld- ja erialusteks, mille kasuks on otsustanud ka Eesti Vabariigi pankrotiseadus. Võib tekkida küsimus, milleks erialused, kui võimalik on tugineda üldalusele.

Sellise eristamise üheks põhjuseks on seadusandja soov tüüpilisemate juhtude jaoks, mil tagasivõitmine on põhjendatud, anda täpsemad tagasivõitmise reeglid, mis on kohaldatavad

¹⁰⁸ RKTko nr 3-2-1-50-17 (24.05.2017), p 11.

¹⁰⁹ RKTko nr 3-2-1-115-07 (19.12.2007), p 15.

¹¹⁰ RKTko nr 2-16-8552/156 (13.02.2019), p 38.

¹¹¹ RKTko nr 3-2-1-30-17 (03.05.2017), p 15.

¹¹² RKTko nr 3-2-1-120-10 (15.12.2010), p 12; RKTko nr 3-2-1-30-17 (03.05.2017), p 14.

¹¹³ U. Foerste, lk 119.

¹¹⁴ J. Perem, lk 296.

ainult asjaomastel juhtudel. Tüüpsituatsioon on toodud pankrotiseaduse §§-des 111-114, muuhulgas näiteks vara kinkimine või rahalise kohustusega ühe võlausaldaja eelistamine teisele. Need on sellised tüüpsituatsioonid, mida tuleb rohkem ette, ning seetõttu on mõttekas reguleerida tagasivõitmine nimetaud situatsioonides eraldi. Lihtsam ja selgem on lähtuda konkreetsest normist konkreetse tagasivõitmise juhu kohta, kui kohaldada üldnorme. Samas ei saa läbi ka üldreegliteta, sest kõiki võimalikke koosseise, millal tagasivõitmine oleks põhjendatud, ei ole võimalik eraldi normidena kindlaks määrata.¹¹⁵

Sarnaselt Eesti pankrotiseadusele eristatakse Saksamaa pankrotiseaduses üld- ja erialuseid. Üldised vaidlustamise alused – vaidlustamine tahtliku kahjustamise alusel, kinkimise vaidlustamine – kehtivad üldise ja üksikesemele suunatud sundtäitmise puhul. Erikoosseisud rakenduvad ainult pankrotimenetluses.¹¹⁶

Vaidlustamise alused ise erinevad omavahel objektiivse seose, subjektiivsete tunnuste ja tõendamiskoormuse järgi.¹¹⁷ Eristatakse subjektiivseid ja objektiivseid aluseid, sõltuvalt sellest, kas tehingu tagasivõitmiseks piisab vaid objektiivsete asjaolude tuvastamisest või on tehingu kehtetuks tunnistamiseks oluline ka võlgniku kavatsus PankrS § 110 lg 1 punktide 3 ja 4 alusel või tehingu teise poole teadmine võlausaldajate huvide kahjustamisest PankrS § 110 lg 1 punktide 2-4 alusel või võlgniku maksejõuetusest PankrS § 113 lg 1 punkti 2 ning § 114 lg 1 punkti 2 alusel.

Objektiivsed tagasivõitmise alused on need tehingute ja toimingute kehtetuks tunnistamise alused, mille puhul ei ole poole või poolte subjektiivse eesmärgi ja informeerituse tuvastamine vajalik.¹¹⁸ Näiteks, kas tehing toimus seaduses sätestatud perioodil või esineb mõni muu seaduses sätestatud üldine reegel, nagu vara võõrandamine tasuta või alla turuhinna, tehingu teiseks pooleks oli lähikondlane või kas nõue rahuldati enne sisse nõutavaks muutumist või ebatavaliste maksevahenditega.¹¹⁹

¹¹⁵ P.Varul. Pankrotiseaduse uued parandusettepanekud, lk 363.

¹¹⁶ U. Foerste, lk 123.

¹¹⁷ *Ibid*, lk 123.

¹¹⁸ E. Havansi, lk 408.

¹¹⁹ UNCITRAL, lk 137.

Subjektiivse tagasivõitmise aluse kohaselt, eeldab tagasivõitmise kasutamine kasusaaja pahausksust ehk kasusaaja teadis või oleks pidanud teadma, et võlgniku tehing või toiming oli võlausaldajaskonda kahjustavana kohatu, arvestades võlgniku maksejõuetust, mis oli olemas juba toimingu ajal või tekkis selle tagajärjel.¹²⁰ Subjektiivsete kriteeriumide kasutamine on ainus viis, kuidas viia tagasivõitmiseni sellised keerukad tehingud võlausaldajate petmiseks, mis sõlmiti aastaid enne maksejõuetuse väljakuulutamist.¹²¹ Subjektiivse tagasivõitmise aluste kasutamisel on tõendamiskoormus hagejal.¹²²

Seega objektiivsete aluste tuvastamine tagasivõitmise puhul on lihtsam ning kiirem, sest need on seaduses konkreetselt kirjas, ent just subjektiivsete aluste tuvastamine on oluline tagasivõitmiste tagajärgede osas, sest pankrotiseadus näeb ette erinevad tagajärjed tehingu heauskse ning pahauske teise poole suhtes, mida autor analüüsib täpsemalt töö kolmandas peatükis.

Tagasivõitmisest ei saa rääkida vara võõrandamise puhul, mis on küll võlgniku vara, kuid ei kuulu pankrotivarasse (vara, millele ei saa pöörata sissenõuet). Samuti pole teatud juhtudel tagasivõitmise hagi esitamine lihtsalt mõttekas. Näiteks juhul, kui võlgniku varast piisaks niigi võlausaldajate nõuete rahuldamiseks või kui tagasivõidetava vara väärtus ei ole piisav hüvitamiseks tagasivõitmiseks tehtavaid kulutusi.¹²³ Olukorras, kus tagasivõitmise hagi esitamise ajaks ei ole pankrotimenetluses ühtegi võlausaldajat, sest võlgniku vastu esitatud nõuded on rahuldatud või jäänud tunnustamata, ei ole võlgniku tehingu või toimingu tagasivõitmiseks üldjuhul alust. Tagasivõitmise hagi rahuldamise eeldusena ei pea pankrotihaldur tõendama tunnustatud nõuetega võlausaldajate olemasolu, vaid piisab sellest, kui võlausaldajate olemasolu pankrotimenetluses ei ole välistatud. Kui aga on selge, et pankrotimenetluses võlausaldajaid ei ole ega saagi olla, ei tohiks kohus tagasivõitmise hagi menetleda.¹²⁴ Küll aga

¹²⁰ E. Havansi, lk 409.

¹²¹ R. J. Weijs. Towards an objective european rule on transaction avoidance in insolvencies. – International Insolvency Review, Summer 2011, Volume 20, Issue 3, lk 224.

¹²² E. Havansi, lk 409.

¹²³ *Ibid*, lk 647.

¹²⁴ RKTko nr 3-2-1-50-17 (24.05.2017), p 12.

saab kohus vaidluse tagasivõitmise aluseks oleva tehingu kehtivuse üle lahendada ka siis, kui tehingu tagasitäitmine on algsel kujul muutunud võimatuks.¹²⁵

Vaidlustamise tõendamise kohustus on üldjuhul sellel, kes soovib vaidlustamisele tugineda, st pankrotihalduril. Tema jaoks võib tõendamine olla aga palju keerulisem kuna osapooled vaikivad sageli enda huvides ning ka võlgniku dokumentidest ei selgu enam midagi, kui need on kriisi ajal muutunud ebaülevaatlikuks. Seetõttu ei ole harvad juhtumid, mil seadus lihtsustab tõendamist või pöörab tõendamiskoormise isegi ümber.¹²⁶

Sarnane regulatsioon on ka Taanis: tõendamiskoormus lasub pankrotipesal, keda esindab pankrotihaldur.¹²⁷ Kui Eestis peab pankrotihaldur tõendama, et võlgnik teadlikult kahjustas võlausaldajate huve, siis Taanis peab tõendama, et võlgnik oli või jäi selle tehingu tagajärjel maksejõuetuks. Kindlasti on kergem tõendada maksejõuetust kui isiku tahet – esimene on siiski objektiivselt eksisteeriv fenomen. Samas tasakaalustab tõendamise lihtsustamist asjaolu, et Taanis peab pankrotipesa suutma tõendada, et tehingu teine pool teadis maksejõuetusest.¹²⁸

Ka Eesti Riigikohus on asunud samale seisukohale, et võlausaldajate huvide kahjustamist, st seda, et tehing tehti liiga väikese väärtusega vastusoorituse eest, peab tõendama see vaidluse pool, kes soovib tagasivõitmisega tehingu kehtetust saavutada. Samas on kolleegium varasemas praktikas selgitanud, et hageja tõendamiskoormus ei ole piiramatult. Hea usu põhimõttest tulenevalt on võimalik, et asjaolu tõendamise koormus pöördub eelduste esinemise võimalikkusele viitavate asjaolude esitamise järel ümber, eelkõige kui tõendada tuleb asjaolu, mille esinemine on kostja kontrolli all. Hagejal ei ole objektiivselt võimalik tõendeid esitada ja kostja keeldub asjaolu tõendamisele kaasa aitamast. Kui hageja on asjaolu esinemise tõenäosust põhistanud, peab kostja tõendama asjaolu esinemise puudumist.¹²⁹ Tagasivõitmisel korras

¹²⁵ RKTko nr 3-2-1-163-11 (22.02.2012), p 26.

¹²⁶ U. Foerste, lk 124.

¹²⁷ M. Sutt, lk 649.

¹²⁸ *Ibid*, lk 649.

¹²⁹ RKTko nr 2-18-187 (02.10.2019), p 6; RKTko nr 2-16-9016/34 (19.12.2017), p 11, 12; RKTko nr 3-2-1-149-14 (12.03.2019), p 13.

vaidlustatavad tehingud kuuluvad kohtu pädevusse ka pärast teise tehingupoole pankroti väljakuulutamist.¹³⁰

Ülaltoodust järeldub, et tõendamiskoormus tagasivõitmise üldiste eelduste ning aluste kohta lasub hagejal ehk siis pankrotihalduril. See kinnitab veelgi asjaolu, et pankrotihaldur peab teadma täpselt seaduses sätestatud eeldusi tagasivõitmise hagi esitamiseks ning olema veendunud, et tal on olemas tõendid nende eelduste ja aluste kinnitamiseks. Ainult õigetest alustel esitatud hagi toob tagasivõitmise puhul kaasa võlausaldajate huvide kaitse.

2.3. Tagasivõitmise tagasiarvestatav aeg

Kehtivate tehingute tagasiulatuv kehtetuks tunnistamine võib kahjustada õiguskindlust ja seega majanduskasvu edendamist. Sel põhjusel peaks efektiivne tagasivõitmise normistik hoolikalt tasakaalustama tagasivõitmise institutsiooni võimu ja nende tegevustega potentsiaalselt kaasnevaid kulusid. Õigusliku ebakindluse minimeerimiseks saab tagasivõitmise meetmeid kavandada mitmel viisil. Esiteks võivad maksejõuetusmenetluse reeglid piirata maksimaalset ajavahemikku, mille jooksul saab tehinguid tagasi võita. Teiseks võivad maksejõuetust käsitlevad õigusaktid kaitsta ka mitut tüüpi tehinguid tagasivõitmise eest. Kolmandaks võivad tagasivõitmise sätted kaitsta heauskseid kolmandaid isikuid. Neljandaks, isegi kui tehingut oleks võimalik tagasi võita, saavad seadusandjad pakkuda tehingu tegelikule tagasipööramisele ka mitmesuguseid alternatiivseid abinõusid. Lõpuks võib seadusandja ka tagasivõitmisega seotud kohtukulud suurendada, nii et pankrotihaldur, tegutsedes võlausaldajate huvides, võiks toimingute tegemisest olla heidutatud või sellest isegi loobuda.¹³¹

Käesolevas peatükis analüüsib autor tehingu tagasivõitmise võimalikkust selle ajalisest seisukohast. Kuna enamasti on tehingute tagasivõitmise ajaline piir pankrotimenetluses määratletud, on see oluline element võlausaldajate huvide kaitse seisukohalt. Pikem tehingu

¹³⁰ RKTko nr 3-2-1-5-00 (29.02.2000).

¹³¹ A. Gurrea-Martinez. The Avoidance of Pre-Bankruptcy Transactions: An Economic and Comparative Approach. – Chicago-Kent Law Review, 2018, Volume 93, No. 3, lk 731.

tagasivõitmise periood enne pankrotimenetluse alustamist tõstab tehingute arvu, mida potentsiaalselt võiks tagasi võita, suurendades seeläbi pankrotivara ning tagades parema võlausaldajate huvide kaitse. Ent õiguskindluse tagamiseks ei tohi see periood olla jällegi liiga pikk. Seega seadusandja peab leidma hoolikalt läbimõeldud tasakaalu võlausaldajate huvide kaitse ja õiguskindluse tagamise vahel.

Nagu öeldud, võib tehingu või toimingu tagasivõitmise võimalikkus sõltuda sellest, kui kaua aega tagasi enne pankroti väljakuulutamist on see tehtud. Enamik pankrotisüsteeme näeb ette teatud ajaperioodi enne pankrotimenetluse algatamist, mille jooksul toimunud tehinguid saab tagasi võita.¹³² „Tagasiarvestatava aja“ mõiste viitab tavaliselt maksimumperioodile enne pankrotimenetluse algust, mille jooksul saab tehingu vaidlustada. Enamik maksejõuetust käsitlevaid seadusi määratlevad selgesõnaliselt tagasiarvestatava perioodi kestuse, viidates konkreetsetele tehinguliikidele, mida tagasi võita ja näitavad kuupäeva, millest alates perioodi tagasiulatuvalt arvutatakse. Näiteks nii mitu päeva või kuud enne konkreetset sündmust või kuupäeva. Kuupäevaks võib pidada näiteks menetluse algatamise avalduse esitamise kuupäeva, maksejõuetusmenetluse algatamise tegelikku kuupäeva või kuupäeva, mille kohus otsustas määrata – kuupäeva mil võlgnik lõpetas oma võlgade tasumise tavapärasel viisil ehk siis maksete lakkamise kuupäeva.¹³³

Eestis on vastavalt PankrS § 110 ajutise halduri nimetamise kuupäev tähtpäevaks, millest tagasi arvestatakse tehingute tagasivõitmise perioodi. Soomes algab kriitilise aja tagasiulatuvalt arvutamine samuti seaduses sätestatud tähtpäevast. Selliseks tähtpäevaks on avalduse esitamise päev ehk see päev, millal asjakohase menetluse algatamise avaldus saabus kirjalikus või elektroonilises vormis esimese astme kohtusse või täitemenetluse täiturile. Seega pankroti puhul on tähtpäevaks see päev, millal pankrotini viinud pankroti avaldus jõudis kohtumajja. Võrdluseks Eesti olukorraga olgu mainitud, et Soome pankrotiõiguses on pankroti alguses vaid kaks juriidiliselt olulist ajahetke – avalduse esitamise päev ja pankrotiotsuse tegemise päev – ehk teisisõnu, Soomes puudub kolmas Eesti pankrotiseaduses tähtis päev, milleks on avalduse

¹³² J. L. Westbrook. Choice of Avoidance Law in Global Insolvencies. – Brooklyn Journal of International Law, 1991, Volume 17, No. 3, lk 507.

¹³³ UNCITRAL, lk 147.

esitamise päeva ja pankrotiotsuse tegemise vahele jääv pankrotimenetluse algatamise otsustamise päev.¹³⁴

Kindlaksmääratud periood, mille kestel tehtud tehinguid on võimalik pankrotimenetluses tagasi võita, eksisteerib enamikes õiguskordades eesmärgiga vähendada õiguslikku ebakindlust. Vastasel korral võib ühiskonnale kahjulik olla võimalus tagasivõitmise korras kehtetuks tunnistada võlgniku poolt enne pankrotimenetluse alustamist piiramatul ajajooksul tehtud tehinguid. Võib siiski väita, et piiramatul tagasiarvestataval perioodil kujundamine võib täita mitmeid funktsioone.¹³⁵ Ühelt poolt võib see võimaldada tagasi võita igat tehingut, mis on tehtud faktiliselt maksejõuetu võlgniku poolt, kus nõude esitajad ei ole enam aktsionärid, vaid neist saavad võlausaldajad pankrotimenetluses. Teisest küljest võiks väita, et see süsteem võib julgustada kolmandaid isikuid jälgima võlgniku majanduslikku olukorda ja looma seetõttu positiivseid välismõjusid ühiskonnas. Sellegipoolest võivad selle lahenduse kulud ületada selle eeliseid.¹³⁶

Magistritöö autor on ülaltoodud väitega nõus, et piiramata tagasivõitmise periood võib tuua rohkem kahju kui kasu. Võiks väita, et piiramata tagasivõitmise perioodiga saab tagasi võita rohkem tehinguid ning seeläbi suurendada pankrotivara, millest võlausaldajate nõudeid rahuldada. Ent mida rohkem aega on möödunud tehingu tegemisest, seda keerulisem on tõendamine, et olemas on õiguslikud alused tehingu tagasivõitmiseks. Kuna reeglina tehingu tagasivõitmisel lasub tõendamiskoormus hagejal ehk siis pankrotihalduril, võib tagasivõitmise menetluse raugemine tõendite puudumisel tuua kaasa hoopiski pankrotivara vähenemise menetluskulude arvelt.

Periood, mille jooksul eeldatakse, et tehtud tehingud on kehtetuks tunnistatavad, peaks üldiste võlausaldajate suhtes olema mõistlikult lühike, et vältida normaalsete äri- ja krediidisuhete häirimist, kuid kingituste korral või tehingute puhul, mis tehakse võlgniku lähikondlasega või isikuga, kes on võlgnikuga lähedalt seotud, võib see periood olla pikem.¹³⁷ Enamik

¹³⁴ E. Havansi, lk 409.

¹³⁵ *Hispaanias oli kasutusel piiramatul „kahtlane periood“ enne 2003. aasta maksejõuetusseadust.*

¹³⁶ A. Gurrea-Martinez, lk 733.

¹³⁷ The World Bank. Principles for effective insolvency and creditor/ debtor regimes, lk 24.

maksejõuetuse režiime on kehtestanud üldise tagasiarvestatava perioodi, mis ei ole pikem kui kaks aastat, alates pankrotimenetluse algatamisest.¹³⁸ Sellist maksimaalset ajaperioodi on soovitatud ka UNCITRAL juhendis.¹³⁹

Mõnes maksejõuetust käsitlevas seaduses on ette nähtud üks tagasiarvestatav periood kõigi tehingute jaoks, mida saab tagasi võita, samas kui teistes kehtivad erinevad tagasiarvestatavad perioodid, sõltuvalt tehingu liigist ja sellest, kas tehingu teine pool oli lähikondlane või mitte.¹⁴⁰ Siiski sõltub tagasivõitmise ajaperioodi pikkus enamikes jurisdiktsioonides üldiselt mitmetest aspektidest, näiteks tehingu tüübist (turuhinnale mittevastav tehing) või tehingu vastaspoole tüübist, näiteks võlgniku lähikondlane kui tehingu teine pool.¹⁴¹

Kui rääkida Euroopa riikidest, siis erinevused võlausaldajate petmise eesmärgil tehtavate tehingute tagasivõitmise perioodide osas on väga suured. Osa õiguslikke režiime, näiteks Itaalia ja Hispaania, näevad ette ka võlausaldajate tahtliku kahjustamise eesmärgil tehtud tehingute tagasivõitmisele üldise kaheaastase perioodi piirangu. Teistes jurisdiktsioonides on nende eritehingute kehtetuks tunnistamiseks spetsiaalsed ning isegi pikemad seadusest tulenevad tagasiarvestatavad perioodid, kui võlausaldajatele tekitatakse kahju teadlikult. Näiteks Tšehhi Vabariigis 5 aastat; Saksamaal 10 aastat; Ungaris 5 aastat ning Inglismaal ja Walesis ilma tähtajata.¹⁴²

Samamoodi ja võib-olla selgema põhjendusega, kehtestavad paljud maksejõuetuse jurisdiktsioonid erinevad tagasiarvestatavad perioodid vastavalt tehingu vastaspoole tüübile. Nimelt pikendab mõni regulatsioon kahtlast perioodi lähikondlaste suhtes, kuna neil peaks olema parem teave võlgniku tegeliku majandusliku olukorra kohta.¹⁴³ Näiteks kaks aastat, mitte kolm kuni kuus kuud, sama tehingu puhul, kui see hõlmab võlgniku lähikondlast.¹⁴⁴ Seevastu võlgnikuga mitteseotud isikutele kehtivad tavaliselt lühemad tagasiarvestatavad perioodid.¹⁴⁵

¹³⁸ A. Gurrea-Martinez, lk 731.

¹³⁹ UNCITRAL, lk 147.

¹⁴⁰ *Ibid*, lk 147.

¹⁴¹ A. Gurrea-Martinez, lk 731.

¹⁴² D. F. Fritz. jt. Harmonisation of insolvency at EU level: avoidance actions and rules on contracts. Brussels, European Parliament, 2011, lk 13.

¹⁴³ D. F. Fritz. jt., lk 13.

¹⁴⁴ UNCITRAL, lk 148.

¹⁴⁵ A. Gurrea-Martinez, lk 731.

Kui tegelikule väärtusele mittevastava tehingute puhul on tegemist võlausaldajatega, kes ei ole võlgniku lähikondlased, on soovitatav, et kahtlustatav periood oleks suhteliselt lühike, mitte rohkem kui kolm kuni kuus kuud.¹⁴⁶ Seega enamik riike nn „karistavad“ võlgnikuga seotud isikuid. Näiteks Saksamaal on võlgniku lähikondlasega tehtud tehingu kehtetuks tunnistamise periood 2 aastat, kui üldreegel näeb ette ainult kolm kuud.¹⁴⁷

Tagasivõitmise tagasiarvestatava perioodi pikkuse küsimuse juures on oluline aspekt ka see, kas maksejõuetuse seaduses ette nähtud kahtlast perioodi saab kohus pikendada sobivates olukordades. Näiteks juhul, kui tehingud, mis toimusid väljaspool kindlaksmääratud kahtlast perioodi, vähendasid suuresti pankrotivara. Ehkki suvakohane lähenemisviis võib lubada teatavat paindlikkust tehingute suhtes, mille kohta tagasivõitmise sätted kehtivad, võib see kaasa tuua ka menetluse viibimise viivituse ning ei anna võlausaldajatele prognoositavat ega läbipaistvat teavet tehingute kohta, mis on tõenäoliselt tagasivõetavad.¹⁴⁸ Autor on antud küsimuses seisukohal, et seaduses sisalduvad tähtajad peavad olema ammendavad. Sarnaselt ajaliselt piiramata tagasivõitmise perioodiga, võib kohtu oma äranägemisel toimuv otsustamine, kas tehing on siiski kehtetuks tunnistatav peale seaduses sätestatud ajaperioodi, kaasa tuua nii-öelda katsetamise pankrotihalduri poolt tagasivõitmise hagide esitamise näol ning seeläbi hoopis kahjustada võlausaldajate huve menetluskulude tasumisega pankrotivarast.

Eesti PankrS § 110 lõige 1 punkt 4 sätestab maksimaalse tagasivõitmise aja, milleks on viis aastat enne ajutise halduri nimetamist. Nimetatud aja jooksul saab tagasi võita tehingu, millega võlgnik teadlikult kahjustas võlausaldaja huve ja tehingu teine pool oli tema lähikondlane, kes sellest teadis või pidi teadma. Tagasivõitmise perioodiks on kolm aastat vastavalt PankrS § 110 lg 1 punkt 3, kui võlgnik kahjustas tehinguga teadlikult võlausaldajate huve ning tehingu teine pool teadis või pidi teadma, et võlgnik kahjustas sellega võlausaldajate huve. PankrS § 110 lg 1 punkti 2 kohaselt tunnistab kohus tehingu kehtetuks, mis oli tehtud ühe aasta jooksul enne ajutise halduri nimetamist, kui teine pool teadis või pidi teadma, et tehinguga kahjustatakse võlausaldajate huve.

¹⁴⁶ UNCITRAL, lk 148.

¹⁴⁷ D. F. Fritz. jt., lk 12.

¹⁴⁸ UNCITRAL, lk 148.

Soome tagasivõitmise reeglistiku objektiivsetes alustes on sätestatud kasusaajale tagasiarvestatav aeg, mis on kas lühike (3 kuu pikkune) või suhteliselt lühike (umbes aasta). Subjektiivsete tagasivõitmise aluste esinemisel on tagasiarvestatav aeg väga pikk ehk viis aastat. Kui kasusaaja on võlgniku lähikondlane, on tagasiarvestatav aeg palju pikem ja võib minna minevikku märgatavalt üle viie aasta, s.t puudub igasugune ajapiir.¹⁴⁹

InsO § 131 eristab kolme ajalast astet, millele on esitatud eri nõuded. Esiteks õigustoimingud, mis teostati pankrotiavaldusele eelneval kuul või pärast seda. Siin ei ole määravaks maksejõuetus ega isiku teadmine, kelle vastu vaidlustamine on suunatud. Teiseks õigustoimingud, teisel või kolmandal kuul enne pankrotiavaldust, kui võlgnik oli toimingute tegemisel ajal maksejõuetu. Ning kolmandaks õigustoimingud teisel või kolmandal kuul enne pankrotiavaldust, kui võlausaldaja oli toimingute tegemise ajal teadlik sellest, et see kahjustab ülejäänud võlausaldajaid, kuna see halvendab nende väljavaateid nõuete rahuldamisele.¹⁵⁰

Eeltoodust võib järeldada, et periood mille kestel tagasivõitmise alusel tehingut saab pankrotimenetluses kohtus kehtetuks tunnistada, peaks olema mõistlikult pikk. Autor leiab, et limiteerimata ajaperioodi kehtestamine oleks mõlemale tehingu poolele liialt koormav, kuna taolise reegli korral ei saa tehingu kummalgi poolel tekkida õiguskindlust, et tehing jääb mingi ajaperioodi möödudes kehtima. Küll aga peaks nimetatud ajaperiood olema piisavalt pikk, oleks võimalik tagasi võita tehinguid, mille abil pankrotivara suurendada ning seeläbi kaitsta võlausaldajate huve. Kuivõrd Eesti pankrotiseaduses sätestatud periood tehingute tagasivõitmiseks on üldjoontes sarnane teiste Euroopa riikidega, on autori arvates sätestatud periood piisav, et tagada võlausaldajate huvide kaitse.

¹⁴⁹ E. Havansi, lk 409.

¹⁵⁰ U. Foerste, lk 131.

2.4. Tagasivõitmise hagimenetluse kulude kandmine

Mitte ükski menetlus, sh pankrotimenetlus, ei saa toimuda ilma kuludeta. Kui soovitakse ebaõnnestumisi menetleda avalikult ja kindlas korras, tuleb aktsepteerida ka pankrotimenetluse kulusid, mistõttu on menetluskuludel prioriteet pankrotivõlausaldajatele tehtavate väljamaksete suhtes. Samas on selge, et menetluskulude suurusest sõltuvad võlausaldajatele tehtavad väljamaksed, mistõttu peab järelevalve tagama menetluse läbiviimise optimaalsete kuludega. Kui menetluskulud on ülemäärased, siis ei ole pankrotihalduri oskused ja tema poolt pankrotimenetluse käigus tehtud töö hulk vastavuses võlausaldajate poolt saaduga. Ebaefektiivne ja kulukas menetlus muudab pankrotimenetluse ebausaldusväärseks ja avalikult mitteaktsepteeritavaks menetluseks maksejõuetuse probleemi lahendamisel.¹⁵¹

Sealhulgas ka tõhusa tagasivõitmise süsteemi olemasolu pole kuluvaba ettevõtmine. Nagu öeldud, võimalus tagasi võita kehtivaid tehinguid võib tekitada õiguslikku ebakindlust. Veelgi enam, kui süsteem on paigas, võib tagasivõitmise süsteemi kasutamine tekitada ka menetluskulusid. Tegelikult võib menetluskulude olemasolu võlausaldajate olukorda mõnel juhul tagasivõitmise kasutamise korral isegi halvendada. Kõige tavalisema näite võib tuua pankrotieelsete maksete tagasivõitmine. Eelistatud võlausaldajale antud raha nõutakse tagasi, kuid võlg naaseb ka ettevõtte varasse. Kuna tagasivõitmise menetlus eeldab aga kulusid, võib pankrotivara väheneda menetluskulude summalt.¹⁵²

Eesti pankrotimenetluse eesmärgiks on kujunenud pigem menetluslikud aspektid ning tõeline eesmärk – võlausaldajate nõuete rahuldamine on jäänud teisejärguliseks. Pankrotimenetluse põhimõtete kohaselt rahastatakse menetlus võlgniku vara arvelt, kuid isegi kui võlausaldaja nõue rahuldatakse maksimaalselt, kannab ta ikkagi pankrotimenetlusega kahju. Nendeks võivad olla lähetuskulud, kaotatud tööaeg, õigusabi kulud ning saamata jäänud intress pankrotimenetluse perioodi eest. Seega kannaks võlausaldaja kahju igal juhul, sõltumata oma nõude realiseerimisest pankrotimenetluses.¹⁵³

¹⁵¹ K. Kerstna-Vaks. Pankrotimenetluse kulud – vältimatu osa pankrotimenetlusest. – *Juridica*, 2008/VI, lk 390.

¹⁵² A. Gurrea-Martinez, lk 738.

¹⁵³ P. Manavald. Pilk Eesti maksejõuetusõigusele läbi õigusökoonoomika prisma. – *Juridica*, 2008/VI, lk 383.

Seega Eesti pankrotimenetlused ei täida hästi oma eesmärki tuua võlausaldajatele raha tagasi ja tihti raagevad sootuks. Maailmapanga maksejõuetuse raporti¹⁵⁴ kohaselt on maksejõuetuse lahendamistes Eesti 47. kohal, samas kui maksejõuetuse valdkonnas tunnustatud riigid nagu Soome, USA, Saksamaa, Norra ja Taani on vastavalt teisel kuni kuuendal kohal. Eesti pankrotimenetlustes rahuldatakse võlausaldajate nõudeid 40,7% ulatuses, samas kui Soomes keskmiselt 88,3% ulatuses. Menetluse pikkus on vastavalt 3 aastat Eestis ja 10-11 kuud Soomes.¹⁵⁵

Raugemise probleemi lühiajaline mõju on, et võlausaldajate nõuded jäävad rahuldamata ja pole võimalik katta pankrotimenetluse kulutusi. Probleemi pikaajaline mõju on, et käibes lepingu mõiste kui sellise (lepingust tulenevad kohustused on täitmiseks) osatähtsus väheneb, sest pankroti kaudu on kohustustest võimalik vabaneda ja olulised rikkumised võivad jääda uurimata. Selline olukord ei loo tasakaalu võlgniku ja võlausaldajate huvide vahel, sest võlausaldajate nõuded jäävad rahuldamata ja samal ajal reeglina pole takistatud võlgniku edasi tegutsemine uue äriühingu kaudu.¹⁵⁶

Pankroti raugemisel on erinevaid põhjuseid, ent üheks on kindlasti pankrotiga kaasnevad menetluskulud. Kui menetluskulusid arvestada kui protsenti võlgniku vara väärtusest, siis Eestis on selleks numbriks keskmiselt 9%. Norras, Soomes ja Taanis aga vastavalt 1%, 3,05% ja 4%.¹⁵⁷ Seega Eesti pankrotimenetlus on ka tunduvalt kulukam kui meie põhjanaabritel.

Lähtuvalt ülaltoodud andmetest on Eestis veel ruumi oma pankrotimenetluse parendamiseks ja arendamiseks. Pankrot on niigi ebameeldiv olukord nii võlgniku kui ka võlausaldajate jaoks, sest enamasti ei saa kõigi soovitud nõuded rahuldatud, ent lisaks sellele tuleb alles jäänud varast osa tasuda veel menetluskuludeks. Menetluskulud on olulised tagasivõitmise seisukohalt, sest menetluskulud tagasivõitmise hagi esitamise puhul võivad saada määravaks, kas pankrotivara suureneb või hoopiski väheneb.

¹⁵⁴ The World Bank. Doing Business 2019, lk 170-171.

¹⁵⁵ Pankrotiseaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskiri 575 SE, lk 10-11.

¹⁵⁶ M. Agarmaa, lk 44.

¹⁵⁷ The World Bank. Doing Business 2019, lk 170-171.

Võlausaldajatele tehtavaid väljamakseid aitab suurendada raugivate menetluste arvu vähendamine. Raugemiste arvu aitab vähendada nii riigi panustamine maksejõuetuse teenistuse kaudu avalikku huvi väärivate menetluste läbiviimisse, võlausaldajate suurem valmidus tasuda menetluskulude deposiiti pankrotimenetluse läbiviimiseks kui ka õigeaegne pankrotiavalduse esitamine.¹⁵⁸

Mitmetes riikides on tagasivõitmise meetmete tõhususe kõige olulisem piirang olnud selliste vahendite puudumine, millega saaks vaidlustada potentsiaalselt tagasivõidetavaid tehinguid. Rahastamise küsimustes on kasutatud erinevaid lähenemisviise. Mõni riik teeb maksejõuetusmenetluse esindajale kättesaadavaks avalikud vahendid, et alustada menetlust, samas kui teised nõuavad, et neid menetlusi finantseeritakse pankrotivarast. Viimane lähenemisviis võib olla asjakohane, kui on olemas piisavalt vahendeid, kuid see takistab mõnel juhul pankrotivarast välja viidud vara sissenõudmist, sest sihilikult on jäetud pankrotivarasse nii vähe vara, et ei saaks oma sissenõudmist rahastada maksejõuetuse menetluse kaudu.¹⁵⁹

Mõned maksejõuetust käsitlevad seadused võimaldavad maksejõuetuse esindajal ehk siis näiteks pankrotihalduril anda kolmandatele isikutele võimaluse algatada tagasivõitmise menetlus või pöörduda laenuandja poole, et saada ettemakseid, mille abil saaks alustada menetlust. Riikide ressursside kättesaadavuses tagasivõitmise menetluste rahastamiseks on riigiti selgelt olulisi erinevusi, mistõttu võib olla õigustatud mõne sellise alternatiivse mehhanismi kasutamine, nagu laenu võtmine menetluskulude kandmiseks. Kui tagasivõitmise menetlusi ei ole võimalik rahastada pankrotivara hulgast, võivad need alternatiivsed lähenemisviisid pakkuda sobivates olukordades tõhusaid vahendeid ettevõtte väärtuse taastamiseks ja ebaausa käitumise vältimiseks.¹⁶⁰

Eesti PankrS § 150 järgi loetakse pankrotimenetluse kuludeks menetluskulud, ajutise halduri tasu; halduri tasu; pankrotitoimkonna liikmete tasu; ajutise halduri ja halduri tehtud vajalikud kulutused oma ülesannete täitmiseks ja käesoleva seaduse § 11 või § 30 alusel deposiidina makstud summa. Sama paragrahvi lõike 2 alusel kui pankrotiavaldus rahuldatakse, samuti kui

¹⁵⁸ Pankrotiseaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskiri 575 SE, lk 11.

¹⁵⁹ UNCITRAL, lk 150.

¹⁶⁰ *Ibid*, lk 150.

pankrotimenetlus lõpetatakse kompromissiga, tasutakse pankrotimenetluse kulud pankrotivarast. Pankrotimenetluse kulud tuleb välja maksta pärast vara tagasivõitmise tagajärgedest tulenevaid nõudeid, elatist ja massikohustusi. Seega ka tagasivõitmise hagi esitamise kulud kantakse samuti pankrotivarast enne jaotise alusel väljamaksete tegemist võlausaldajatele PankrS § 146 lg 1 punkti 4 järgi, kuid peale massikohustuste täitmist.

Nagu ülaltoodust lähtub, siis Eestis on menetluskulud, sh tagasivõitmise hagi kulud suured ning kulud kantakse pankrotivara arvelt. Seega, et tagada võlausaldajate huvide kaitse tagasivõitmisel seoses menetluskuludega, tuleb leida lahendusi kulude vähendamiseks või finantseerimiseks muudest vahenditest.

On mitmeid viise, kuidas maksejõuetuse jurisdiktsioonid võivad kohtukulusid minimeerida. Kõige levinum viis erinevates riikides on eelduste kasutamine. Nende eelduste kohaselt nähakse ette mõned tagasivõitmise rakendamiseks potentsiaalselt vajalikud elemendid või määratakse loetelu kindlaksmääratud tehingute kohta, mis loetakse kindlasti kahjulikuks, kui pole tõendatud teisiti. Samuti nõuavad mitmed jurisdiktsioonid subjektiivsete nõuete täitmist, et tagasi võita teatud tehinguid.¹⁶¹

Näiteks Ühendkuningriigis eeldab mitte seotud osapoolte tehingu tagasivõitmine tõendamist, et võlgnikul oli võlausaldaja eelistamise sihilik soov, mitte ainult kavatsus.¹⁶² Kui soovi ei tõendata, ei saa tehingut tagasi võita. Esmapilgul võib väita, et selline subjektiivne nõue suurendab kohtukulusid, kuna sihilikku soovi on raske tõendada. Aga, kuni see nõue muudab praktikas Ühendkuningriigi maksejõuetusseaduse kohaselt võlgnikuga mitte seotud isikutega tehtud tehingute tagasivõitmise väga keeruliseks (kui mitte võimatuks), vähendab see subjektiivne nõue tegelikult kohtukulusid, kuna praktikas ei algatata palju taolisi tagasivõitmise hagisid.¹⁶³

¹⁶¹ A. Gurrea-Martinez, lk 739.

¹⁶² Lord Miller J. eristas „kavatsust” ja „soovi” põhjendades et “(...) kavatsus on objektiivne, soov on subjektiivne. Mees saab valida kahest pahest väiksema, ilma et ta sooviks kumbagi.”

¹⁶³ A. Gurrea-Martinez, lk 739.

Autori arust on küsitav Ühendkuningriigi lähenemine, mille kohaselt subjektiivsetel alustel tehingu kehtetuks tunnistamine on pea võimatu, sest seeläbi piiratakse tagasivõitmise tehingute arvu ning pankrotivara suurendamist tagasivõidetavate tehingute arvelt. Küll aga välistab see selliste hagide algatamise, mille tulemus ei ole tagasivõitmisele eesmärgipärane ehk siis tagasivõitmise tulemusena pankrotivara ei suurene vaid väheneb menetluskulude arvelt.

Vaatamata ülalnimetatud tagasivõitmise kulude olulisusele, on tihti kõige suuremad kulud, mis tekivad iga tagasivõitmise, advokaadi tasud. Seetõttu peaksid seadusandjad tagasivõitmise süsteemi kavandamisel seda küsimust ka arvesse võtma.¹⁶⁴

Eestis on võimalusi pankrotimenetluste rahastamiseks mitmesuguseid: seda võib teha võlgniku, võlgniku tegevuse eest vastutatavate isikute, võlausaldajate, kolmandate isikute või riigi vara arvel. Kehtiva õiguse järgi on kasutuses kõik nimetatud võimalused.¹⁶⁵ Üldiselt peaks pankrotimenetluse kulud kandma võlgniku pankrotivarast, kuid pea pooltes menetlustes on võlgnik varatu ja see on võimatu. Selline olukord ei soosi pankrotimenetluse läbiviimist ja väga paljud pankrotimenetlused on lõppenud raugemisega.¹⁶⁶

Seega on seadusega võlausaldajale ette nähtud võimalus deponeerida ise menetluskulu ja tagada nii menetluse läbiviimine. PankrS § 22 lg 2 punkti 4² sätestatakse ajutise halduri kohustus teavitada võlausaldajaid võimalusest tasuda pankrotimenetluse kulude katteks kohtu deposiiti kohtu määratud summa. Selline teavitamise vajadus tuleneb sellest, et kohus avaldab pankroti välja kuulutamata jätmise teate ja deposiidi maksmise üleskutse väljaandes Ametlikud Teadaanded, mida kõik võlausaldajad, kes oleksid võib-olla pankroti väljakuulutamisest huvitatud, ei loe ja seetõttu deposiidi maksmise võimalusest teada ei saa, mille tulemusena jääb pankrot välja kuulutamata. Ajutise halduri teavitamiskohustus võiks teadmatust vähendada ja suurendab mõnevõrra pankrotimenetluse alustamist ja vähendab raugemiste arvu.¹⁶⁷

¹⁶⁴ A. Gurrea-Martinez, lk. 739.

¹⁶⁵ Pankrotiseaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskiri 575 SE, lk 17.

¹⁶⁶ *Ibid*, lk 3.

¹⁶⁷ Kohtutäituri seaduse eelnõu seletuskiri 462 SE, lk 36. Arvutivõrgus: <https://m.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/1b0d01ec-f7b5-2581-75d9-dda4dd01275a/Kohtut%C3%A4ituri%20seadus> (23.04.2020).

Endiselt püütakse leida lahendusi võlausaldaja motiveerimiseks menetluskulude kandmises, kuna siiani ei ole võlausaldajad väga motiveeritud menetluskulusid kandma.¹⁶⁸ Seda tõenäoliselt põhjusel, et võlausaldajate poolt algatatud juriidilise isiku pankrotijuhtumitest, kus võlausaldaja on maksnud raha deposiiti ning pankrot on välja kuulutatud, ligikaudu pool on sellised, kus võlausaldaja (eeldusel, et deposiiti ei tasunud tema asemel keegi teine) ei ole oma raha täies mahus tagasi saanud.¹⁶⁹

Seega pankrotiseaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõuga tehakse ettepanekuid, mis võiksid võlausaldajaid motiveerida rohkem menetlusi rahastama ja lihtsustataks nende jaoks tehtud kulutuste tagasisaamist. Esiteks tehakse ettepanek lihtsustada võlausaldaja jaoks tema poolt deposiiti makstud kulutuste tagasi nõudmist juriidiliselt isikult, võimaldades vastav nõue esitada hagita menetluses. Teiseks võimaldatakse tagasi nõuda ka ajutise halduri tasu ja kulutuste katteks makstud deposiiti.¹⁷⁰

Teise lähenemise kohaselt on pankrotimenetlus avalikust huvist kantud menetlus, mis puudutab lisaks konkreetsetele menetluspooltele ühiskonda tervikuna. Kehtiva õiguse kohaselt sõltub maksejõuetuse põhjuste väljaselgitamine võlausaldaja rahalistest võimalustest. On leitud, et efektiivne ei ole võlgniku või võlausaldajate suhtes täiendavate meetmete rakendamine, kuna selliselt ei ole tagatud menetluse jätkumine. Seega peaks olema riik see, kes vajadusel suunab täiendavat ressursi pankrotimenetluse kulude katteks. Riigipoolne suurem panustamine võimaldab tagada vastutuse kohaldamise pahatahtlikult käitunud võlgnikele. Üleüldine võrreldavus võimaldab suunata riigi piiratud ressursi just sinna, kus seda enim vaja läheb. Lisaks vastutuse kohaldamisele omaks riigipoolne suurem panustamine potentsiaalselt positiivset mõju võlausaldajatele tehtavatele väljamaksetele.¹⁷¹

Magistritöö autor leiab, et tagasivõitmise kulude võlausaldajate kanda jätmine peab jääma kindlasti vabatahtlikuks, et iga võlausaldaja saaks ise kaaluda selle otstarbekust. Ainult seeläbi

¹⁶⁸ Pankrotiseaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskiri 575 SE, lk 3.

¹⁶⁹ S. Anspal. jt., lk 39.

¹⁷⁰ Pankrotiseaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskiri 575 SE, lk 3.

¹⁷¹ P. Kriibi. Maksejõuetusinstituudi (nõ pankrotiombudsmani) loomise vajadus. Justiitsministeerium, Tallinn, 2016, lk 19-20. Arvutivõrgus: https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/maksejouetusinstituudi_pankrotiombudsmani_loomise_vajadus.pdf (17.04.2020).

on tagatud võlausaldajate huvide kaitse tagasivõitmise menetluses. Regulatsioon, mille kohaselt võlausaldajate poolt tagasivõitmise hagi kulud peavad nad tasuma enda vahenditest, ei ole kooskõlas tagasivõitmise eesmärgiga tagada võlausaldajate huvide kaitse. Võlausaldajate tagasivõitmise hagide esitamise vähesus praktikas on selle tõendiks. Seega autor nõustub ideega, et peab olema võimalus tasuda tagasivõitmise menetluskulud muudel viisidel, eelkõige leida võimalusi tasuda tagasivõitmise kulusid võimalusel rohkem riigi vahenditest. Näiteks leida rohkem vahendeid riigi vahenditest tsiviilkohtumenetluse seadustik § 183 lõike 2 alusel menetluskulude kandmiseks.

3. VÕLAUSALDAJATE HUVIDE KAITSE TAGASIVÕITMISE TAGAJÄRGEDEL

3.1. Tagasivõitmise üldised tagajärjed

Põhjus, miks pankrotihaldur esitab tagasivõitmise hagi, realiseerub just tagasivõitmise tagajärgedes: tagasivõidetud tehingu teisel poolel tekib kohustus tehingu järgi saadu tagastada pankrotivarasse. Tagasivõitmise tagajärjed puudutavad peamiselt kahte isikute kategooriat: võlgnikku ja tagasivõidetud tehingu teist poolt. Teatud juhtudel laienevad tagasivõitmise tagajärjed ka kolmandatele isikutele, kes on tagasivõidetud tehinguga seotud.¹⁷² Kui varasema pankrotiseaduse järgi kolmanda isiku vastu tagasivõitmise hagi esitada ei olnud võimalik, siis alates 2004. aastast võimaldab Eesti PankrS § 116 esitada tagasivõitmise nõude ka võlgniku üld- või eriõigusjärglase vastu.

Erialakirjanduse kohaselt seisab tagasivõitmise tagajärgede õiguslik olemus järgmises: esilekerkiva vastutusõigusliku teooria kohaselt peituvad vaidlustamise tagajärjed võlaõigusliku ja ajaõigusliku toime vahelisel piirilal. Nimetatud teooria austab küll põhimõtet, mille kohaselt ese, mille omandi on võlgnik ära andnud, loovutanud nõude jne, kuuluvad sellest hetkest omandajale, st eralduvad esemeliselt võlgniku varast. Siiski loetakse selliseid esemeid jätkuvalt võlgniku vastutava vara hulka. Võlgniku vara võlausaldajad peavad saama jätkuvalt tugineda nendele esemetele ning seda ka juba enne vastava eseme tagastamist.¹⁷³

Tagasivõitmise tagajärgede sisu Saksamaa pankrotiseaduse kohaselt tähendab seda, et pankrotivara koosseis peab olema selline, nagu see oleks ilma vaidlustatava toiminguta. Pärast vaidlustatud omandi üleandmist peab saaja asja omandi tagasi andma. Pärast nõude loovutamist, tuleb nõue tagasi loovutada.¹⁷⁴ Ehk siis lihtsalt öeldes, peab tagasivõitmise üldiseks tagajärjeks olema olukord nagu seda tehingut polekski kunagi toimunud.

¹⁷² M. Sutt, lk 652.

¹⁷³ U. Foerste, lk 138.

¹⁷⁴ *Ibid*, lk 141.

Enamikus maksejõuetusseadustes tähendab tagasivõtmine seda, et tehing tunnistatakse kehtetuks ja vastaspool peab saadud vara tagastama või tegema selle eest rahas väljamakse tehingu väärtuse ulatuses pankrotivarasse.¹⁷⁵ Tagasivõtmine nõuab, et teine pool, kes sai tehingu alusel midagi, tagastaks võlgnikult saadud väärtuse. Vastaspool saab reeglina vastu nõude võlgnikule allesjäänud vara proportsionaalsel jagamisel.¹⁷⁶

Seega lähtuvalt kahest nimetatud isikute kategooriast jagunevad tagasivõitmise tagajärjed kaheks: esmane tagajärg sätestab tehingu teise poole kohustuse tagastada tehingu järgi saadu pankrotivarasse. Kui lai on aga määratlus „tehingu järgi saadu“? Loogiliselt tõlgendades tähendab see tehingu järgi saadud vara, mille võlgnik tehingu teisele poolele üle andis, seega ei hõlma see tehingu saadud vara vilju.¹⁷⁷ Magistritöö autor leiab, et selline lähenemine aga ei looks olukorda, nagu polekski seda tehingut olnud, sest vara kasutamiseга võivad kaasnedä ka kasu ja viljad. Tagamaks olukorda, et justkui polekski tehingut olnud, on seadusandja hetkel kehtivat pankrotiseadust võrreldes varasema redaktsiooniga täiendanud ning Eesti PankrS § 119 lõige 1 sätestab, et tagastada tuleb saadu koos viljade ja muu kasuga.

InsO § 143 lõike 1 kohaselt tuleb pankrotivarasse tagastada kõik, mis on vaidlustatava toimingu kaudu võlgniku varast võõrandatud, ära antud või loovutatud. See kõlab lihtsa kohustusena, kuid toimingute vaidlustamise teel pankrotivara tagasivõitmise tagajärjed on alati olnud vaieldavad. Tänašest seisukohast vaadatuna jääb vaidlustatav tehing sellisena kehtima. Valdav osa järgib selles küsimuses võlaõigusliku teooriat, mille kohaselt pankrotimenetluse algatamisega tekib võlaõiguslik nõue vaidlustatavalt omandatud positsioonide tagastamisele.¹⁷⁸

Teisene tagajärg sätestab võlgniku kohustuse tagastada teisele poolele tema poolt tehingu eest antu. Teisene tagajärg tekib kehtiva pankrotiseaduse kohaselt alles pärast esimesest tagajärjest tuleneva kohustuse täitmist ning ka siis mitte igal juhul.¹⁷⁹ Ülaltoodu tähendab, et tagasivõitmise

¹⁷⁵ UNCITRAL, lk 152.

¹⁷⁶ B. E. Gotberg. Conflicting Preferences in Business Bankruptcy: The Need for Different Rules in Different Chapters. – Iowa Law Review 2014, lk 54.

¹⁷⁷ M.Sutt, lk 645.

¹⁷⁸ U. Foerste, lk 138.

¹⁷⁹ M. Sutt, lk 652.

tagajärjed kujutavad endast kahepoolset restitutsiooni. See tähendab ühtlasi seda, et tehingu teisel poolel tekib tema nõue uuesti ja ta astub pankrotimenetlusse kui võlausaldaja.¹⁸⁰

Kui vastaspool ei suuda varasid tasaarveldada ega väärtust taastada, siis enamik olemasolevatest õiguskaitsevahenditest kuulub mitte-maksejõuetusõiguse alla. Samuti mõnes maksejõuetust käsitlevas seaduses on sätestatud, et ka vastaspoole nõue tehingu tagasivõitmisel ei kuulu maksejõuetusmenetluse alla.¹⁸¹

Saksamaa pankrotiseaduse kohaselt vastutab tagastamiskohustusega isik nagu alusetu rikastuja, kes oli teadlik õigusliku aluse puudumisest. Välja anda tuleb ka saadud kasu ja hüvitusena saadu. Kui väljaandmine ei ole võimalik, siis tuleb hüvitada saadud väärtus. Kui saaja ei ole rikastunud, siis see ei vabasta teda väljaandmise kohustusest.¹⁸² Ka Eesti Riigikohus on leidnud, et tagasivõitmise esmase tagajärjena peab tehingu teine pool tagastama pankrotivarasse tehingu alusel saadu koos kasuga. Pankrotivarast tuleb vastastikuse tehingu puhul tagastada ka tehingu alusel saadu. Seega on tegemist vastastikuse tagasitäitmisega, st poolte vahel tekib alusetu rikastumise võlasuhe, millele kohalduvad pankrotimenetluse tõttu aga esmajoones pankrotiseaduse erisätted.¹⁸³

Riigikohus on nentunud, et PankrS § 119 lõikest 6 tulenevalt tuleb võlgnikule üleantu tagastamise või hüvitamise nõue esitada pankrotimenetluses.¹⁸⁴ Et tagasivõitmine saaks kaasa tuua PankrS § 119 ettenähtud tagajärgi, st tehingu teisele poolele kohustuse tehingu toimingu järgi üleantu tagastada või hüvitada, peab tagasivõitmise nõue olema esitatud tehingu teise poole vastu.¹⁸⁵

Tehingute puhul, mille alusel on pankrotivõlgnik saanud teiselt poolelt raha, mille ta peaks tagastama, tuleb teise poole raha tagastamise nõuet käsitada väärtuse hüvitamise nõudena nii PankrS § 119 lõike 4 kui ka lõike 5 mõttes. Teisel poolel tuleb raha tagastamist nõuda vastavalt

¹⁸⁰ M. Sutt, lk 645.

¹⁸¹ UNCITRAL, lk 152.

¹⁸² U. Foerste, lk 141.

¹⁸³ RKTko nr 3-2-1-163-11 (22.02.2012), p 45.

¹⁸⁴ RKTko nr 3-2-1-110-06 (16.11.2006), p 13.

¹⁸⁵ RKTko nr 3-2-1-149-13 (15.01.2014), p 18.

kas PankrS § 146 lõike 1 või § 152 lg 1 punkti 3 alusel. PankrS § 119 lõigetest 4-6 tulenev erikord tehingu teise poole rahaliste nõuete maksmapanekuks välistab tagasivõidetud tehingu tagasitäitmisel võlaõigusseaduse (edaspidi „VÕS“) § 110 lõike 5 ja § 111 lõike 7 kohaldamise, st tehingu teine pool ei saa üleantu tagastamisest keelduda, kuni talle tagastatakse tema üle antud raha. See ei välista raha tagastamise nõude maksmapanekut tagasivõitmise menetluses vastuhagiga, eelkõige PankrS § 119 lõikes 4 ettenähtud juhul. Selle nõude maksmapanekul peaks olema analoogiline olukord PankrS § 149 lõikes 1 massikohustuste kohta sätestatuga, et selle täitmist võib võlgnikult pankrotimenetluse kestel nõuda üldkorras ja korraldada ka täitemenetluse kogu pankrotivara suhtes.¹⁸⁶

Pankrotiseadus ei reguleeri küsimust, mis vahekorras on omavahel nõude tunnustamine ja tehingu või toimingu tagasivõtmine. Sellest ei saa aga järeldada, et tunnustatud nõude aluseks oleva tehingu tagasivõtmine on täiesti välistatud või ei annaks soovitud tulemust seetõttu, et ka eduka tagasivõitmise järel jääb alusetuks muutunud nõue alles. Selline käsitlus ei ole kooskõlas nõuete kaitsmise ja tagasivõitmise olemusega ega pankrotimenetluse üldiste eesmärkidega. Nõuete kaitsmine ja tagasivõtmine täidavad pankrotimenetluses erinevaid eesmärke, kusjuures tagasivõtmine saabki ajaliselt toimuda hiljem.¹⁸⁷

Kui kohus tunnustab tagasivõitmise korras kehtetuks tehingu, mille teisel poolel oli õigus nõuda võlgnikult kohustuse täitmist, annab see pankrotihaldurile õiguse keelduda kohustuse täitmisest pankrotivara arvel. Seda õigust saab pankrotihaldur kasutada ka pankrotimenetluses tunnustatud nõude täitmisest keeldumiseks, ilma et see kujutaks endast tunnustatud nõude vaidlustamist PankrS § 105 mõttes. Tagasivõitmise tagajärjel ei ole nõude tunnustamise saavutanud võlausaldajal õigust saada pankrotivarast väljamakseid, sest võlausaldaja nõude tunnustamisega seotud õigused lõppevad. Kui jaotusettepaneku koostamise ajaks on võlausaldaja nõudeõiguse kaotanud, peab pankrotihaldur seda arvestama jaotusettepaneku koostamisel PankrS § 143 järgi ning kohus omakorda jaotusettepaneku kinnitamisel PankrS § 145 järgi.¹⁸⁸

¹⁸⁶ RKTko nr 3-2-1-163-11 (22.02.2012), p 48.

¹⁸⁷ RKTko nr 3-2-1-157-16, (22.02.2017), p 12.

¹⁸⁸ *Ibid*, p 14.

Ülaltoodust järeldub, et tagasivõidetud tehingu tagajärgi on kaks ning nende detailsus sõltub teisest tehingu poolest ja tehingu tüübist. Esimeseks ning võlausaldajate huvide kaitse seisukohalt oluliseks on tehingu järgi saadu tagastamine pankrotivarasse. Tehingu kehtetuks tunnistamisega muutub tehingu vastaspool samuti võlausaldajaks, kelle nõudeid peaks rahuldama kollektiivsuse põhimõttest lähtuvalt vaid pankrotimenetluse raames.

3.2. Pahauskse teise poolega tehtud tehingu tagasivõitmise tagajärjed

Tehingute tagasivõitmine rikastab ühelt poolt pankrotivara, kuid samas tuleb jälgida, et arvesse oleks võetud ka vaidlustuse vastaspoole huvid. Pankrotivara seis ei tohi vaidlustamise tulemusena muutuda paremaks kui ilma vaidlustatava toiminguta. Kui tagasivõidetava tehingu teine pool täidab oma kohustuse ning annab tehingu alusel saadu tagasi, siis tekib tema nõue uuesti. Tegemist on järjepidevusega. Nõue lõppes alguses tänu selle täitmisele võlgniku poolt, kuna aga vaidlustamisega tõstetakse pankrotiõiguse põhimõtted ettepoole ning täitmisooritus läheb pankrotivara hulka, siis ei saa seda enam lugeda täitmiseks. Seega muutub võlaõigusliku tehingu püsijäämise korral tagasivõidetava tehingu vastaspool tagasiulatuvalt pankrotivõlausaldajaks. Kui aga ka see vaidlustatakse, siis ei ole millelgi enam uuesti tekkida.¹⁸⁹

Tagasivõitmise esmast tagajärge on täpsustatud Eesti PankrS §119 lõikes 3, mille kohaselt peab tagasivõidetud tehingu alusel saadu hävimise või kahjustumise korral, samuti juhul, kui saadu väljaandmine on muul põhjusel võimatu, teine pool hüvitama saadu väärtuse või selle vähenemise, kui ta teadis või pidi teadma tagasivõitmise aluseks olevatest asjaoludest. Eesti PankrS § 119 lõike 4 kohaselt kui tehingu teine pool on tagasivõidetud tehingu alusel võlgnikule midagi üle andnud, tuleb üleantu talle ka tagastada, tagastamise võimatuse korral tuleb hüvitada üleantu väärtus. PankrS § 119 lõike 5 järgi kui teine pool teadis või pidi tehingu tegemisel teadma, et tehing kahjustab teiste võlausaldajate huve, saab ta võlgnikule üleantu eest nõuda hüvitist üksnes pankrotivõlausaldajana.

¹⁸⁹ U. Foerste, lk 144.

Nagu näha on sättesse toodud karistuslik moment: kui tehingu teine pool tegutses pahausksest, ei ole tal õigust nõuda kohest vastu sooritust¹⁹⁰ ning hüvitama ka väärtuse, kui väljaandmine on võimatu. Seega tagasivõitmise tagajärgede erinevus tuleneb sellest kas tehingu teine pool oli pahatahtlik või mitte.

Vastavalt PankrS § 110 lõikele 3 võlgniku lähikondse puhul eeldatakse, et ta teadis, et võlgnik kahjustas tehinguga teadlikult võlausaldajate huve. Seda eelkõige sellepärast, et reeglina on lähikondlastel rohkem infot võlgniku majandusliku seisukorra kohta. Samuti kui tehing on tehtud kuue kuu jooksul enne ajutise halduri nimetamist siis eeldatakse, et tehingu teine pool teadis, et võlgnik kahjustab tehinguga võlausaldajate huve vastavalt PankrS § 110 lõikele 4.

Riikohtu seisukoht on, et võlgnik kahjustab teadlikult võlausaldajate huve, kui ta huvide kahjustamist oma õiguslike toimingutega soovis või oma käitumise võimaliku tagajärjena ette nägi. Samuti võib olla teadliku võlausaldajate huvide kahjustamisega tegemist siis, kui huvide kahjustamine on mõne teise õigusliku eelse saamisele suunatud tegevuse kõrvaltagajärg, mille saabumist võlgnik ette nägi. Võlgniku teadmist, et tema tegevus kahjustab võlausaldajaid või võimalust võlausaldajate kahjustamist ette näha saab järeldada tema tahtest. Konkreetsete võlausaldajate olemasolu tehingu tegemise ajal ei ole alati tähtis, otsustav on see, kas võlgnik teadis asjaoludest, millest võib järeldada võlausaldajate huvide kahjustamist. Üldjuhul saab võlgniku poolt võlausaldajate huvide teadlikku kahjustamist eeldada, kui ta oli teadlik oma maksejõuetuse saabumisest ja tegi tehingu, mis tõi hiljem kaasa tulevaste võlausaldajate kahjustamise. Üksnes selle tõttu, et nt müügilepingut ei ole täidetud, ei saa müügilepingut pidada võlausaldajate huve kahjustavaks.¹⁹¹

Pahauskse teise poole puhul loetakse tema hüvitisnõue tunnustatuks ja rahuldatakse samas järgus muude tähtaegselt esitamata, kuid tunnustatud nõuetega ehk kolmandas järgus. Ehk siis ta asetatakse teiste pankrotivõlausaldajatega samasse positsiooni – tehing võeti tagasi, pankrotivara suurenes selle arvelt ning tehingu teisel poolel on õigus saada vastu sooritus ehk siis väärtus üleantu eest pankrotivõlausaldajana.

¹⁹⁰ M. Sutt, lk 652.

¹⁹¹ RRTKo nr 3-2-1-39-08 (02.06.2008).

Ka Saksamaa pankrotiõigus on pahauske teise poolega tehtud tehingu tagasivõitmisel kasutanud sarnast lähenemist. Tahtliku kahjustamise tõttu või otseselt kahjustatavate õigustoimingute vaidlustamisega väidetakse, et see kahjustab võlausaldajaid. Sellisel juhul peab vaidluse vastaspool tagastama võlgnikult saadud soorituse. Vastaspoole nõue aga rahuldatakse piiratud jaotisega. Ehk siis seadusandja ei soovinud teda paremini kohelda kui iga teist pankrotivõlausaldajat, kes on teinud eelsoorituse ning arvas lisaks, et üldise hüvitamiskohustuse puhul kaotaks pankrotivara tagasivõitmine igasuguse väärtuse.¹⁹²

Samuti teeb Taani pankrotiseadus vahet tagasivõitmise tagajärgede osas sõltuvalt sellest, kas tehingu teine pool tegutses hea- või pahauskselt. Kuid ka heauskne isik ei ole vabastatud viljade tagastamisest. Kui teine pool ei teadnud, et tehing kahjustas võlausaldajate huve, peab ta tagastama viljad, mis ta sai alates tagasivõitmise menetluse algatamisest. Pahausksuse korral peab teine pool tagastama kõik viljad, mis ta tehingu järgi saadud vara arvel sai, k.a enne tagasivõitmise menetluse algatamist.¹⁹³

Seega seadusandja paneb tehingu pahauskse teise poole üldiste pankrotivõlausaldajatega samasse järku ning ka vastussooritust on võimalik saada pankrotivarast jaotise alusel. Tagasivõitmise hagi teine pool muutub üldiseks pankrotivõlausaldajaks ja sellega tagatakse võlausaldajate võrdne kohtlemine pankrotimenetluses. Autor on seisukohal, et selline käsitlus on õigustatud. Näiteks tehingu tegemisega, millega eelistati üht võlausaldajat teistele, rikuti võlausaldajate võrdse kohtlemise põhimõtet ning nimetatud tehingu tagasivõitmisega ennistatakse võlausaldajate võrdne kohtlemine läbi selle, et tehingu pahauskne teine pool saab üleantu eest hüvitist nõuda üksnes pankrotivõlausaldajana.

¹⁹² U. Foerste, lk 145.

¹⁹³ L. L. Petersen, N. Ørgaard, lk 109.

3.3. Heauskse teise poolega tehtud tehingu tagasivõitmise tagajärjed

Alati ei pruugi teine pool teada, et tehing kahjustas võlausaldajate huve ning seadusest ei tulene ka, et seda võiks eeldada. Seega vastavalt PankrS § 119 lõike 4 lause teisele poolele, kui tehingu teine pool ei teadnud tehingu tegemise ajal, et see kahjustab teiste võlausaldajate huve, tuleb tagastamise võimatuse korral hüvitada üleantu väärtus käesoleva seaduse § 146 lõike 1 kohaselt. See tähendab enne jaotise alusel raha väljamaksmist pankrotivarast ning enne massivõlausaldajaid. See säte võimaldab nõuda tehingu heausksel teisel poolel tagasi võlausaldajate huve kahjustava tehingu alusel üleantu või selle tegeliku väärtuse enne võlausaldajaid, mis justkui tagaks selle, et ennistatakse võlausaldajate huvide kahjustamisele eelnenud olukord. Aga tekib küsimus, kas siis on mõtet sooritust üldse tagasi võtta.

Riigikohus on oma lahendis samuti leidnud, et kohustuse täitmise tagasivõitmise korral on pankrotivõlgniku huvid kaitstud olukorras, kus võlausaldaja teab või peab teadma teiste võlausaldajate huvide kahjustamisest ning kaitstud on ka võlausaldaja, kes täitmise ajal sellest ei teadnud ega pidanudki teadma. Muu hulgas võimaldab selline tõlgendus nõuda heausksel võlausaldajal tagasi võlausaldajate huve kahjustava tehingu alusel üleantu või selle tegelik väärtus, mis tagab selle, et ennistatakse võlausaldajate huvide kahjustamisele eelnenud olukord. Juhul aga, kui töö väärtus vastab täidetud rahalise kohustuse suurusele, kaotab täitmise tagasivõitmine kolleegiumi hinnangul oma mõtte.¹⁹⁴

Seega isegi kui kohus tunnistab tehingu tagasivõitmise korras kehtetuks, ei pruugi võlausaldajad sellest tegelikult kasu saada, kuna tehingu teisel poolel tekib võlgniku vastu võlgnikule üleantu väärtusele vastav nõue, mille rahuldamist ta saab pankrotimenetluses nõuda. Kui ei ole tuvastatud, et tehing oleks olnud ebamõistliku väärtusega, võib eeldada, et tehingu teise poole nõue võlgniku vastu oleks võrdne tagasivõitmise korras kehtetuks tunnistatud tehingu väärtusega. Arvestades ka tagasivõitmise hagi esitamise kulusid, mis kantakse samuti pankrotivarast enne jaotise alusel väljamaksete tegemist PankrS § 146 lg 1 punkti 4 alusel, võib

¹⁹⁴ RKTko nr 3-2-1-124-13 (20.11.2013), p 10.

hagi esitamine hoopis kahjustada võlausaldajate huve. Seda eriti juhul, tehingu teine pool on heauskne.

Samale seisukohale on asunud ka Riigikohus oma hiljutises lahendis, nentides, et kui kohus tunnistab PankrS § 113 lg 1 punkti 3 alusel kehtetuks võlgniku juhatuse liikmele tema ülesannete täitmise eest tasu maksmise, peab võlgnik PankrS § 119 lõike 4 järgi tagastama juhatuse liikmele selle, mille juhatuse liige oma ülesannete täitmise näol võlgnikule üle andis. Arvestades, et juhatuse liikme kohustuste täitmisena üleantu tagastamine on üldjuhul võimatu, tuleb võlgnikul hüvitada juhatuse liikmele tema üleantu (juhatuse liikme ülesannete täitmisega panustatu) väärtus. Eelnevast tuleneb, et isegi kui kohus tunnistab juhatuse liikmele tema ülesannete täitmise eest tasu maksmise tagasivõitmise korras kehtetuks, ei pruugi võlausaldajad sellest tegelikult kasu saada, kuna juhatuse liikmel tekib võlgniku vastu võlgnikule üleantu väärtusele vastav nõue, mille rahuldamist ta saab pankrotimenetluses nõuda. Kui ei ole tuvastatud, et juhatuse liikme tasu oleks olnud ebanõistlikult suur ja juhatuse liikmele ei tehta sisulisi etteheiteid juhatuse liikme ülesannete täitmisel, võib eeldada, et kostja nõue võlgniku vastu oleks võrdne tagasivõitmise korras kehtetuks tunnistatud maksete suurusega.¹⁹⁵

Arvestades ka tagasivõitmise hagi esitamise kulusid, mis kantakse samuti pankrotivarast enne jaotise alusel väljamaksete tegemist, ei pruugi hagi esitamine juhatuse liikme tasu maksmise tagasivõitmiseks seetõttu olla majanduslikult otstarbekas ega pankrotivõlausaldajate huvides. Seda eriti juhul, kui juhatuse liige ei teadnud ega pidanud teadma, et talle tasu maksmine kahjustab teiste võlausaldajate huve, kuivõrd sel juhul rahuldatakse tema nõue pankrotimenetluses enne teiste võlausaldajate nõudeid.¹⁹⁶

Olukorras, kus tehingu teine pool on teinud tehingu alusel saadule mingisuguseid parendusi, on Riigikohus asunud seisukohale, et tehingu vastaspoolel on õigus VÕS § 1033 lõike 2 alusel nõuda tehtud kulutuste hüvitamist juhul, kui saaja uskus saadu omamise kestmisse ja on kulutusi

¹⁹⁵ RKTko nr 2-16-18953/50 (10.04.2019), p 14.3.

¹⁹⁶ *Ibid*, p 14.2.

teinud sellest lähtudes.¹⁹⁷ Magistritöö autor peab oluliseks rõhutada, et taoline nõudeõigus puudub tehingu pahausksel vastaspoolel.

Seega, kui tehingu teine pool oli heauskne tähenduses, et ta ei teadnud, et tehing kahjustas võlausaldajate huve, siis autor leiab et PankrS § 119 lõige 4 kaotab oma mõtte. Tehingu kehtetuks tunnistamisel saab tehingu teisest poolest justki ka võlausaldaja, ent tagasivõitmise tagajärjel on tehingu heausksel teisel poolel õigus saada tagasi üleantu ning seda enne teisi eelisõigusega võlausaldajaid. Kuivõrd tagasivõitmise eesmärgiks on võlausaldajate huvide kaitse ja menetluskulud kantakse samuti pankrotivarast, kahjustab eelpool kirjeldatud hoopiski võlausaldajate huve.

Saksamaa pankrotiõiguse kohaselt tuleb tehingu teise poole tagastamisnõue rahuldada eelisjärjekorras InsO § 55 lg 1 punkti 3 alusel.¹⁹⁸ Nimetatud seaduse punkt käsitleb massikohustusi. Seega InsO kohaselt tuleb tagastamisnõue hüvitada teiste massivõlausaldajatega samas järgus, mitte enne teisi võlausaldajaid. Ka Soome pankrotiseaduse¹⁹⁹ § 2 järgi loetakse massikohustuseks kohustust, mis tuleneb pankrotimenetlusest või pankrotipesa poolt sõlmitavast lepingust või kokkuleppest ning mille eest pankrotipesa ehk võlgniku vara kogum on kas pankroti- või muu seaduse alusel vastutav, ehk siis ka tehingu tagasivõitmisest tulenevat nõuet. Lisaks on Soomes keelatud lõpetada pankrot enne, kui massivõlad on tasutud või on nende tasumiseks vajalikud varad selleks otstarbeks kõrvale pandud.²⁰⁰

Seega autor leiab, et Eestis kehtivat pankrotimenetlust tuleks täiendada sarnaselt Saksamaa ning Soome regulatsioonile ning tehingu tagasivõitmisel heauskse teise poolega peaks tema nõue olema liigitatud massikohustuste hulka, mitte täitmiseks enne teisi eelisõigusega võlausaldajaid. Seda põhjusel, et siis ei eelistata tehingu teist poolt eelisõigusega võlausaldajatele, vaid ta liigitatakse massivõlausaldajate alla ning seeläbi tagatakse pankrotiõiguse kollektiivsuse põhimõtte, et kõik väljamaksed tehakse pankrotimenetluse raames. Kuivõrd võlgniku varast jääb

¹⁹⁷ RKTko nr 3-2-1-140-16 (15.02.2017), p 17.

¹⁹⁸ U. Foerste, lk 145.

¹⁹⁹ Konkurssilaki, 20.02.2004/120.

²⁰⁰ R. Koulu. Johdatus insolvenssioikeuden perusteisiin. Helsinki 2004, lk 101.

eelisjärjekorras väärtuse hüvitamine tehingu teisele poolele ära, suureneb sellega pankrotivara, millest massivõlausaldajate nõudeid täita. Heauskse teise poole asetamine üldiste pankrotivõlausaldajatega samasse järku ei ole põhjendatud, sest see mõjuks kui karistus heausksele poolele.

3.4. Pankrotihalduri vastutus tagasivõitmise tagajärgedega seoses

Maksejõuetusmenetluse läbiviimisel on oluliseks pankrotihalduri tavapärase hoolsuskohustuse järgimine ning tema isikliku vastutuse küsimus. Reeglite kehtestamine hoolsuse ja oskuste kohta, mida pankrotihaldur peab oma ülesandeid täites arvestama, eeldab, et arvesse võetakse keerulisi olukordi, millega pankrotihaldur oma ülesandeid täites silmitsi seisab ja et need oleksid tasakaalus pankrotihaldurile tema tegevuse eest ettenähtud tasuga. Samuti, peab olema saavutatud tasakaal reeglite vahel, mis tagavad pankrotihalduri kompetentse ülesannete täitmise, ent samas võimaldavad minna pankrotihalduri vastu kohtusse, kui ta ei ole oma tegevust nõuetekohaselt läbi viinud.²⁰¹

Paljude õigussüsteemide kohaselt vastutab pankrotihaldur kahju tekitamise eest, mis tuleneb tema kohustuste mittenõuetekohasest täitmisest, tsiviilmenetluse korras. Kirjeldatud olukorra kehtestamiseks kasutatakse erinevaid lähenemisviise. Näiteks sõltub vastutuse määramisest, kas pankrotihaldur on maksejõuetusõiguse normistiku alusel eraõiguslik või riiklik menetleja.²⁰²

Lähtudes pankrotihalduri ülesannete hulga suurusel ning sellest, et pankrotimenetluse toiminguid tuleb tal seadusest tulenevalt läbi viia majanduslikult otstarbekalt ning võimalikult kiiresti, võib ta oma tegevusega, kas kogemata või meelega, kahjustada võlausaldajate huve ning tekitada kahju nii võlgnikule kui ka kolmandatele isikutele. Eestis näeb pankrotihalduri kohustuste mittenõuetekohasel täitmisel või mittetäitmisel pankrotiseadus ette erinevad õiguslikud tagajärjed sõltuvalt halduri tegevusetusega või tegevusega kahju tekitamisest võlausaldajale, võlgnikule või kolmandale isikule. Kuna pankrotihaldurist ja tema tööst oleneb

²⁰¹ UNICITRAL, lk 183.

²⁰² *Ibid*, lk 184.

suuresti pankrotimenetluse ja sealhulgas tagasivõitmise tulemus, tuleb ära määrata ka pankrotihalduri vastutuse küsimus seoses tagasivõitmisega. Kohustuste rikkumise eest on haldurile ettenähtud tsiviilõiguslik vastutus pankrotiseaduse § 63 lõike 1 alusel ja distsiplinaarvastutus pankrotiseaduse § 79 alusel.

Kuivõrd tagasivõitmise tagajärgedega seoses võib pankrotihaldur tekitada eelkõige varalist kahju võlausaldajatele, käsitleb autor käesolevas magistritöös ainult tsiviilõiguslikku vastutust. Pankrotiseaduse regulatsioon ei sätesta täpselt kahju hüvitamise mehhanismi ning võimaliku kahju tekitamisel tuleb kahjustatud pooltel pöörduda kohtusse kahju hüvitamiseks teiste seaduste sätete alusel. Seega kui tagasivõitmise hagi esitamisel tekitab pankrotihaldur võlausaldajatele kahju, tuleb neil esitada hagi õigusvastaselt tekitatud kahju hüvitamiseks võlaõigusseaduse alusel.

Vastutuse eelduseks on süü olemasolu, see tagab korraliku ja kohusetruu pankrotihalduri hoolsuse.²⁰³ Riigikohus on korduvalt väljendanud seisukohta, et kahju õigusvastasest tekitamisest tuleneval süül põhineva deliktilise vastutuse kohaldamiseks peab hageja üldjuhul tõendama kostja teo, kahju, põhjusliku seose kostja teo ja kahju vahel ning teo õigusvastasuse. Kui hageja on tõendanud, et kostja on põhjustanud õigusvastaselt kahju, siis vabaneb kostja vastutusest, kui ta tõendab oma süü puudumise.²⁰⁴ Seega peab võlausaldaja kahju hüvitamiseks esitama nõude ning esitamisel tuleb tal tõendada kahju olemasolu ning selle tekitamist pankrotihalduri poolt. Selliselt pöördub tõendamiskoormus pankrotihaldurile ning pankrotihaldur peab tõendama süü puudumist ehk siis, et ta tegutses ettenähtud hoolsusega, et vastutusest vabaneda.

Sealjuures saab kahju tekitamine olla õigusvastane eelkõige vaid seadusest tuleneva kohustuse rikkumise või tahtliku heade kommete vastase käitumise tõttu.²⁰⁵ Riigikohus on võtnud seisukoha, et on halduril mh kohustus hinnata enne tagasivõitmise hagi esitamist selle majanduslikku otstarbekust ning esitada vastav hagi üksnes juhul, kui see on ka tegelikult

²⁰³ U. Foerste, lk 25.

²⁰⁴ RKTko nr 3-2-1-101-16 (02.11.2016), p 15; RKTko nr 3-2-1-38-16 (01.06.2016) p 11; RKTko nr 3-2-1-45-16 (16.06. 2016), p 14.

²⁰⁵ RKTko nr 3-2-1-132-16 (12.12.2016), p 15; RKTko nr 2-15-4239/55 (28.02.2018), p 9.

võlausaldajate huvides. Nende kohustuste täitmata jätmine võib olla käsitatav halduri PankrS § 55 lg-st 2 tuleneva hoolsuskohustuse ja võlausaldajate huvidega arvestamise kohustuse rikkumisena.²⁰⁶

Seega kui tagasivõitmise hagi esitamise tagajärjel pankrotivara väheneb, sest pankrotihaldur ei ole järginud oma seadusest tulenevat kohustust hinnata tagasivõitmise otstarbekust ning selle mõju võlausaldajate huvide kaitsele, võivad võlausaldajad esitada nõude kahju hüvitamiseks.

Üks võimalus kahju tekitamisega seotud vastutuse lahendamiseks võib olla maksejõuetusmenetluse esindajalt nõutav võlakirja esitamine või kindlustuse sõlmimine, et katta võimalikud kahjud, mis tulenevad tema kohustuste rikkumisest. Mitmed maksejõuetust käsitlevad seadused nõuavad nii võlakirja esitamist kui ka kindlustust, kus võlakiri katab üht tüüpi kahjud ja kindlustus teised. Teised regulatsioonid aga nõuavad ainult kindlustust. Mõnel juhul nõutakse võlakirja suurust vastavalt pankrotivara väärtusele.²⁰⁷ Kindlustuskohustuse pankrotihalduritele oma kutsetegevuses tekitatud kahju hüvitamise tagamiseks näeb ette ka Euroopa Rekonstruktsiooni- ja Arengupank (European Bank for Reconstruction and Development)²⁰⁸

Eestis peab pankrotihaldur oma vastutuse kindlustama, vastav nõue kehtib alates 1. jaanuarist 2004.²⁰⁹ Seadusega kehtestatud kindlustussumma alampiir ühe kindlustusjuhtumi kohta on vähemalt 63 910 eurot ning kõigi kindlustusperioodil toimunud kindlustusjuhtumite kohta väljamakstavate kindlustushüvitiste ülempiir on vähemalt 300 000 eurot.

Kuna pankrotihaldurist ja tema professionaalsusest sõltub suuresti tagasivõitmise tulemus ning tal on võlausaldajate huvide kaitse seisukohalt oluline roll, siis autor leiab, et on õigustatud pankrotihalduri tsiviilvastutus kahjude tekitamise eest. Autor aga leiab, et seadusega sätestatud kindlustussummad on piisavalt suured, et hüvitada kahjud, mis võivad tekkida tagasivõitmise

²⁰⁶ RKTko nr 2-16-18953/50 (10.04.2019), p 14.3.

²⁰⁷ UNCITRAL, lk 184.

²⁰⁸ European Bank for Reconstruction and Development. EBRD Insolvency Office Holder Principles. June, 2007, lk 11. Arvutivõrgus: <https://www.ebrd.com/documents/legal-reform/ebd-insolvency-office-holder-principles.pdf> (24.04.2020).

²⁰⁹ A. Alekand, lk 29.

hagiga seoses, siis sellega on tagatud ka võlausaldajate huvide kaitse pankrotihalduri vastutuse seisukohalt.

KOKKUVÕTE

Magistritöö eesmärgiks oli välja selgitada, kas Eestis kehtiv seadusandlus tagab pankrotimenetluses võlausaldajate huvide kaitse tagasivõitmise hagi esitamisel ning tagasivõitmise tagajärgedel. Sellest tulenevalt otsis autor vastust uurimisküsimustele, millised pankrotimenetluse põhimõtted kohalduvad tagasivõitmise institutsioonile pankrotimenetluses ning kuidas on tagatud võlausaldajate huvide kaitse pankrotimenetluses tagasivõitmise hagi esitamisel ja tagasivõitmise tagajärgedel.

Teema on aktuaalne, sest üldlevinud arusaam on, et Eesti maksejõuetusmenetlustes rahuldatakse võlausaldajate nõuded väheses ulatuses ning menetlused on kulukad. Samuti kuivõrd Eesti pankrotiõigust peetakse võlausaldajate keskseks, ei ole Eesti maksejõuetusmenetlus võrreldes teiste Euroopa riikidega heal positsioonil. Võlausaldajate nõuete rahuldamise madal protsent näitab, et võlausaldajate huvid ei ole piisavalt kaitstud.

Autori hinnangul oli selle eesmärgi täitmiseks kõigepealt vaja esmalt kindlaks määrata, milles seisneb pankrotimenetluse üldine eesmärk. Ehk siis, kas tehingu tagasivõitmisel pankrotimenetluses peavad võlausaldajate huvid olema seatud esikohale. Analüüsisides mitmete õigusteadlaste poolt koostatud materjale, leidis autor, et pankrotimenetluse reeglites valitseb eesmärkide paljusus. Kuivõrd kõikide osapoolte huvide kaitse pankrotimenetluses on võimatu, on riigid teinud valikuid, kas oma õigusnormide kehtestamisel lähtuda võlgniku- või võlausaldajakesksest lähenemisest. Eesti on valinud viimase lähenemise, seega peamiseks pankrotimenetluse eesmärgiks Eestis on võlausaldajate huvide kaitse tagamine ning nende nõuete rahuldamine võimalikult suures ulatuses.

Kuivõrd Eesti maksejõuetusõiguse allikaks on pankrotiseadus, peab pankrotimenetluse eesmärk kajastuma pankrotiseaduse normides. Seega kõik pankrotiseaduse sätted peaksid jälgima võlausaldajate huvide kaitse eesmärki ning olema eesmärgiga kooskõlas. Sealhulgas ka tagasivõitmise regulatsioon ning sellega saabuvad tagajärjed. Tagasivõitmise hagi esitamise regulatsioonis ja tagajärgede saabumisel on oluline, et võlausaldajate huvide kaitse oleks tagatud.

Autori hinnangul teenivad võlausaldajate huvide kaitse eesmärki pankrotiõiguses enim just kollektiivsuse ja võlausaldajate võrdse kohtlemise põhimõte. Kollektiivsuse põhimõte on oluline, sest ühtne ja reguleeritud võlgade sissenõudmine pankrotimenetluse raames tagab efektiivsema tulemuse. Seejuures ka tagasivõitmise tagajärgedele peab kohalduma kollektiivsuse põhimõte. See tähendab, et kõik väljamaksed võlausaldajatele tuleb teha kollektiivse pankrotimenetluse raames, ühelgi võlausaldajal ei tohiks olla õigust saada oma nõue rahuldatud väljaspool pankrotimenetlust. Võrdse kohtlemise põhimõtte kohaselt peab võrdselt kohtlema samasse gruppi kuuluvaid võlausaldajaid. Ent kuna võrdse kohtlemise põhimõte kehtib eelkõige pankrotivõlausaldajatele, tuleb pankrotivarast väljamaksete tegemisel võlausaldajatele lähtuda ka seaduses sätestatud eelisõigusnõuetest.

Tagasivõitmise institutsiooni reeglid ulatuvad oma algetes tagasi Rooma õigusesse, ent tänapäeva tagasivõitmise reeglistik on palju laiem ja rohkem arenenud kui oli võlgniku ja kasusaaja pettusliku käitumisega seotud *actio pauliana*. Seadusandja ei sisusta tagasivõitmise mõistet ega selle eesmärki. Küll aga võib kohtupraktika ja eriala kirjanduse põhjal öelda, et tagasivõitmise üheks eesmärgiks on pankrotivara suurendamine ning seeläbi võlausaldajate huvide kaitse. Teiseks tagasivõitmise eesmärgiks on tagada võlausaldajate võrdne kohtlemine, kuna tagasi võita saab ka tehinguid, millega on eelistatud ühte võlausaldajat teistele. Seega on tagasivõitmise eesmärgid kooskõlas pankrotimenetluse eesmärgiga.

Seega uurimisküsimuse esimesele osale, millised pankrotimenetluse põhimõtted kohalduvad tagasivõitmise institutsioonile pankrotimenetluses, võib vastata, et pankrotimenetluse eesmärgiks Eestis on võlausaldajate kaitse ning sellest lähtuvalt on tagasivõitmise seisukohalt olulisteks pankrotimenetluse põhimõteteks kollektiivsuse ja võrdse kohtlemise põhimõtted.

Pankrotimenetluse edu sõltub olulisel määral pankrotihalduri teadmistest ja oskustest ning menetluse tulemus, sh tagasivõitmise hagi tulemus, sõltub just pankrotihalduri asjatundlikkusest. See tähendab, et ka võlausaldajate huvide kaitse tagamine tagasivõitmise hagi sõltub suuresti pankrotihalduri professionaalsusest, kuna hagi esitamine on eelkõige pankrotihalduri ülesanne. Kehtiva õiguse probleemiks on pankrotihalduri kahepoolne roll, sest seadus sätestab pankrotihaldurile nii võlausaldajate kui ka võlgniku kaitse kohustuse. Kuivõrd tagasivõitmise hagi esitab enamasti pankrotihaldur ning hagi eesmärgiks on võlausaldajate

nõuete rahuldamine suuremas ulatuses, siis tagasivõitmise puhul peab pankrotihaldur eelkõige lähtuma võlausaldajate huvidest ning nende huvide kaitsest.

Tagasivõitmise korras vaidlustatavad on ainult need õigustoimingud, mis on tehtud enne pankrotimenetluse algatamist, kahjustavad võlausaldajaid ning vastavad üld- või erialustele oma objektiivsete ning subjektiivsete tunnuste poolest. Seejuures selgitab kohtupraktika, mida võib pidada võlausaldajaid kahjustavaks tehinguks, sest seaduses seda täpsemalt ei selgitata. Eesti pankrotiseaduse järgi tunnistab kohus kehtetuks just võlgniku, mitte kellegi teise poolt tehtud tehingu või muu toimingu. Objektiivsetele alustele tuginemine tagasivõitmise hagi esitamise puhul on lihtsam, sest need on seaduses konkreetselt kirjas, ent just subjektiivsete aluste tuvastamine on oluline tagasivõitmiste tagajärgede osas, sest pankrotiseadus näeb ette erinevad tagajärjed tehingu heauskse ning pahauske teise poole suhtes.

Periood, mille kestel saab tagasivõitmise alusel tehingut pankrotimenetluses kohtus kehtetuks tunnistada, peaks olema mõistlikult pikk, ent mitte ajaliselt limiteerimata. Kuna tagasivõitmisel lasub tõendamiskoormus hagejal ehk siis pankrotihalduril, võib piiramata tagasiarvestatava aja puhul tagasivõitmise menetluse raugemine tõendite puudumisel tuua kaasa hoopiski pankrotivara vähenemise menetluskulude arvelt. Kuivõrd Eesti pankrotiseaduses sätestatud periood tehingute tagasivõitmiseks on üldjoontes sarnane teiste Euroopa riikidega, on autori arvates sätestatud periood piisav, et tagada võlausaldajate huvide kaitse. Küll aga peavad olema seaduses sätestatud tagasiarvestatavad perioodid ammendavad, et välistada pankrothalduri katsetamine hagimenetluses eesmärgil, kas tehing on tagasivõetav ning seeläbi hoopis võidakse kahjustada võlausaldajate huve.

Eesti pankrotimenetlused on võrreldes põhjanaabritega kulukad ning ei täida hästi oma eesmärki- tuua võlausaldajatele raha tagasi. Kuna menetluskulude suurusest sõltuvad võlausaldajatele tehtavad väljamaksed, siis peab menetluse läbi viima optimaalsete kuludega. Kuigi püütakse leida mõjutusvahendeid, et võlausaldajad oleks rohkem motiveeritud menetluskulusid kandma, peab autori hinnangul tagasivõitmise kulude võlausaldajate kanda jätmise jääma kindlasti vabatahtlikuks ning hoopis riik peab leidma rohkem võimalusi tasuda menetluskulusid riigi vahenditest, sealhulgas ka tagasivõitmise kulusid. Näiteks suurendada võimalusi tsiviilkohtumenetlus seadustiku § 183 lõike 2 alusel menetluskulude kandmiseks.

Seega töö uurimusküsimuse teisele osale, kas tagasivõitmise hagi esitamisel on tagatud võlausaldajate huvide kaitse, võib vastata, et võlausaldajate huvide kaitse ei ole piisavalt tagatud pankrotimenetluskuludega seoses ning seda regulatsiooni tuleks täiendada, leides rohkem võimalusi pankrotimenetluskulude kandmiseks riigi vahenditest.

Lähtuvalt kahest tehingu poolest võib tagasivõitmise üldised tagajärjed jagada kaheks. Esmane tagajärg sätestab tehingu teise poole kohustuse tagastada tehingu järgi saadu pankrotivarasse. Teisene tagajärg sätestab võlgniku kohustuse tagastada teisele poolele tema poolt tehingu eest antu. Ehk siis lihtsalt öeldes, peab tagasivõitmise üldiseks tagajärjeks olema olukord, nagu seda tehingut polekski kunagi toimunud. Autori hinnangul muutub tehingu kehtetuks tunnistamisega tehingu vastaspool samuti võlausaldajaks pankrotimenetluse mõistes ning kollektiivsuse põhimõttest lähtuvalt tuleb väljamakseid teha võlausaldajatele vaid pankrotimenetluse raames.

Pankrotiseadus teeb vahet tagasivõitmise tagajärgede osas sõltuvalt sellest, kas tehingu teine pool tegutses hea- või pahauskselt. Pankrotiseadusesse on toodud tehingu pahausksele teisele poolele karistuslik moment sellega, et kui tehingu pahauskne teine pool on tagasivõidetud tehingu alusel võlgnikule midagi üle andnud, siis saab ta võlgnikule üleantu eest nõuda hüvitist üksnes pankrotivõlausaldajana. Tagasivõitmise hagi teine pool muutub üldiseks pankrotivõlausaldajaks ja sellega tagatakse võlausaldajate võrdne kohtlemine pankrotimenetluses. Selline käsitus on õigustatud, näiteks tehingu tegemisega, millega eelistati üht võlausaldajat teistele, rikuti võlausaldajate võrdse kohtlemise põhimõtet ning nimetatud tehingu tagasivõitmise tagatakse võlausaldajate võrdne kohtlemine läbi selle, et tehingu pahauskne teine pool saab üleantu eest hüvitist nõuda üksnes pankrotivõlausaldajana.

Kui tehingu teine pool oli heauskne tähenduses, et ta ei teadnud, et tehing kahjustas võlausaldajate huve, siis tehingu kehtetuks tunnistamisel saab tehingu teisest poolest justkui ka võlausaldaja, ent tagasivõitmise tagajärjel on tehingu heausksel teisel poolel õigus saada tagasi üleantu ning seda enne teisi eelisõigusega võlausaldajaid. Kui võrd tagasivõitmise eesmärgiks on võlausaldajate huvide kaitse ja menetluskulud kantakse samuti pankrotivarast, kahjustab eelpool kirjeldatud hoopiski võlausaldajate huve.

Seega autor leidis, et Eestis kehtivat pankrotimenetlust tuleks täiendada selliselt, et tehingu tagasivõitmisel heaukse teise poolega peaks tema nõue olema liigitatud massikohustuste hulka, mitte täitmiseks enne teisi eelisõigusega võlausaldajaid. Seda põhjusel, et siis ei eelistata tehingu teist poolt võlausaldajatele, vaid ta liigitatakse massivõlausaldajate alla. Kuivõrd võlgniku varast jääb eelisjärjekorras väärtuse hüvitamine tehingu teisele poolele ära, suureneb sellega pankrotivara, millest massivõlausaldajate nõudeid täita. Heaukse teise poole asetamine üldiste pankrotivõlausaldajatega samasse järku ei ole põhjendatud, sest see mõjuks kui karistus heauksele poolele. Selline lahendus tagaks ka võlausaldajate huvide kaitse seisukohalt olulise pankrotiõiguse põhimõtte, kollektiivsuse põhimõtte täitmise, sest väljamakseid tehakse seeläbi ainult pankrotimenetluse raames.

Kuna pankrotihaldurist ja tema tööst oleneb suuresti pankrotimenetluse ja sealhulgas tehingu tagasivõitmise tulemus, on oluline ka pankrotihalduri vastutus tehingu tagasivõitmise tagajärgedega seoses. Autor leidis, et kuna Eestis peab pankrotihaldur oma vastutuse kindlustama ning seaduses ettenähtud kindlustussummad on piisavalt suured, et hüvitada võlausaldajatele võimalik tekitatud kahju tagasivõitmise menetluses, siis võlausaldajate huvide kaitse pankrotihalduri vastutuse seisukohalt on tagatud piisavas ulatuses.

Seega töö uurimisküsimuse kolmandale osale, kas võlausaldajate huvide kaitse on tagatud tagasivõitmise tagajärgedes, võib vastata, et võlausaldajate huvide kaitse ei ole piisavalt tagatud tehingu tagasivõitmisel heaukse teise poolega. Kehtivat seadusandlust tuleks muuta selliselt, et tehingu heaukset teist poolt käsitletakse kui massivõlausaldajat.

PROTECTION OF CREDITORS' INTERESTS IN BANKRUPTCY PROCEEDINGS IN BRINGING AN ACTION FOR THE RECOVERY PROCEEDINGS AND IN THE CONSEQUENCES OF RECOVERY PROCEEDINGS

SUMMARY

Insolvency proceedings regulation primary task is to create a framework and principles on the basis of which it would be possible to distribute the assets of an insolvent debtor as efficiently as possible, taking into account the interests of creditors. Most legal systems provide a legal mechanism to satisfy creditors' outstanding claims from the debtor's assets, if the debtor is unable to pay his obligations by the due date. Unlike a normal debt relationship, a bankruptcy is a multi-party relationship between the debtor and the creditors, but also between the creditors themselves. Therefore, bankruptcy law is a complex field that involves many parties.

The aim of the master's thesis is to find out whether the legislation in force in Estonia ensures the protection of the interests of creditors in bankruptcy proceedings upon bringing a recovery action to court and in the consequences of recovery. Consequently, the author seeks answers to the research questions which principles of bankruptcy proceedings apply to the recovery institution in bankruptcy proceedings and how the protection of creditors' interests is ensured in filing for recovery proceedings and the consequences of recovery.

In compiling this master's thesis, the author uses an analytical and comparative method to achieve the goals set in the thesis. Using a comparative method, the author deals with the bankruptcy law of Germany, Finland, Denmark, but also to a lesser extent other countries. There are many similarities between the Estonian and German bankruptcy laws, so a better understanding of Estonian bankruptcy law and the application of our bankruptcy law will be helped by a comparison with German law. More specifically, the rules for recovery proceedings in bankruptcy have been reformed by following the example of the Nordic countries. At the

same time, Finland and Germany are among the countries with the most recognized insolvency systems in the world, which is why their regulations have been followed the most.

Bankruptcy becomes understandable through its goals. Even recently stated bankruptcy laws in Europe differ in terms of principles, structure and content. In bankruptcy proceedings, it is impossible to fully protect the interests of all parties. Thus, when drafting the insolvency regulation, the states have made choices in defining the general objectives of the insolvency act and achieving the desired balance. Insolvency rules seek to achieve a result that allocates insolvency risks in a way that is compatible with the country's economic, social and political objectives. As bankruptcy law cannot protect all related parties, bankruptcy laws can be conditionally divided into two groups according to their origins, depending on whether the protection of the interests of the debtor or creditors is the primary objective. Based on the author's analysis, it can be said that Estonia has chosen the latter approach, i.e. in Estonia the purpose of bankruptcy law is to serve the interests of creditors, not so much the debtor and its owners. So, all provisions of the Bankruptcy Act should follow and be consistent with the objective of creditor protection.

It is customary to turn goals into goal-principles, so that they become equivalent to other legal principles. According to the authors' opinion, the goal of protecting the interests of creditors in bankruptcy law is most served by the principles of collectivity and equal treatment of creditors. The principle of collectivity is important because integrated and regulated debt recovery in bankruptcy proceedings ensures a more efficient outcome. At the same time, the principle of collectivity must also apply to the consequences of recovery proceedings. This means that all payments to creditors must be made in the context of collective bankruptcy proceedings, no creditor should be entitled to have his claim settled outside the bankruptcy proceedings. According to the principle of equal treatment, creditors belonging to the same group must be treated equally. However, since the principle of equal treatment applies primarily to bankruptcy creditors, payments made from bankruptcy estate to creditors must take into account the priority claims provided by law.

The oldest legal weapon of creditors in insolvency proceedings is to increase of bankruptcy assets through the recovery proceedings. Recovering a transaction means a claim to return what

has been transferred or given away. The recovery proceedings institute can be seen as an aimed compromise, on the one hand, at protecting creditors and, on the other hand, at leaving a person in financial difficulties with limited freedom to carry out transactions. However, the protection of the debtor cannot be the primary objective.

The rules of the institution of recovery proceedings date back to Roman law, but the rules of recovery proceedings today are more extensive and more developed than the *actio pauliana* that involved a fraudulent debtor and beneficiary. The legislator does not specify the concept of recovery or its purpose. However, based on the case law and the literature in this field, it can be said that one of the purposes of recovery proceedings is to increase the bankruptcy estate and thus protect the interests of creditors. The second purpose of recovery is to ensure equal treatment of creditors, as transactions that favored one creditor over others can also be recovered. Thus, the recovery objectives are consistent with the purpose of the bankruptcy proceedings.

Thus, the answer to the first part of the research question, which principles of bankruptcy proceedings apply to a recovery institution in bankruptcy proceedings, can be answered as that the purpose of bankruptcy proceedings in Estonia is to protect creditors and accordingly, the principles of collectivity and equal treatment are important principles in bankruptcy proceedings for recovery proceedings.

Recovery proceedings begin with filing of an action by the trustee in bankruptcy proceedings. The trustee has a number of assignment connected to insolvency proceedings, so the success of the proceedings depends to a large extent on the insolvency representatives' knowledge, skills and characteristics, and the outcome of the proceedings, including the recovery action, depends on the trustees' expertise. This means that ensuring the protection of creditors' interests in recovery proceedings also depend to a large extent on the professionalism of the insolvency representative. The trustee, as defined by the bankruptcy law, is in a difficult situation: he must ensure that the rights and interests of creditors are protected, while at the same time protecting the interests of the debtor. As an action for recovery proceedings, filed by the trustee, is still primarily in the interests of creditors and submitted in their interest, the insolvency

representative must act in the best interests of the creditors in the recovery proceedings, not in the interest of the debtor.

Not all actions and transactions performed by the debtor are recoverable by recovery proceedings. The law provides for certain general and special principles for the recovery of transactions in bankruptcy proceedings, and before filing a recovery action in bankruptcy, the trustee must be convinced that it is a transaction that can be challenged by way of withdrawal and that the bankruptcy estate can be increased by this. According to the general principle, a transaction detrimental to creditors made by the debtor before the commencement of bankruptcy proceedings, can be revocable by recovery proceedings. What exactly constitutes as a harm to creditors has been clarified by case law. A distinction is made between subjective and objective special grounds, depending on whether only the establishment of objective circumstances is sufficient to recover the transaction or whether the debtor's intention is also relevant. Identifying objective grounds for recovery is easier and faster because they are specifically stated in the law, but it is the identification of subjective grounds that is important for the consequences of recovery proceedings, as the Bankruptcy Act provides different consequences for the counterparty with a good faith or a counterparty with a bad faith.

The possibility of recovering a transaction or operation depends on how long ago it was done before the declaration of bankruptcy. Most bankruptcy schemes provide for a period of time before insolvency proceedings are opened, during which transactions can be recovered. The period, during which a transaction can be recovered in bankruptcy proceedings, should be reasonably long, but not limited in time. Some insolvency laws provide for one deductible period for all transactions, while others have different suspect periods depending on the type of transaction and whether or not the other party to the transaction was a connected person. Since the burden of proof in recovery lies with the applicant, i.e. the trustee, the unlimited suspect period may lead to the termination of the recovery proceedings in the absence of evidence, which can in turn, lead to a reduction in bankruptcy assets at the expense of procedural costs. As the suspect period provided for in the Estonian Bankruptcy Act for recovery proceedings is generally similar to other European countries, the author considers that the period provided is sufficient to ensure the protection of creditors' interests. However, the suspect periods must be

exhaustive in law in order to prevent the trustee to test with an action to court, whether a transaction is revocable, because by this testing the interests of creditors may be harmed.

Bankruptcy proceedings always involve costs. Payments to creditors depend on the amount of the costs of the proceedings, which is why supervision must ensure that the proceedings are conducted at optimal costs. In addition, the costs of proceedings are important for recovery, as the costs of proceedings in bringing an action for recovery may be decisive in determining whether the protection of creditors in recovery is guaranteed. There are various possibilities for financing bankruptcy proceedings in Estonia: this can be done at the expense of the debtor, persons responsible for the debtor's activities, creditors, third parties or state property. Efforts are still being made to motivate the creditor to bear the costs of the proceedings, as so far the creditors are not very motivated to bear the costs of the proceedings. The author of the master's thesis considers that passing the costs of recovery to the creditors must remain voluntary, so that each creditor could consider its usefulness by itself. Only in this way is the protection of creditors in recovery proceedings guaranteed. According to the author, a solution should be found to cover more procedural costs with states' funding.

Thus, to the second part of the research question, whether the protection of creditors' interests is ensured in filing an action for recovery, the answer can be that the protection of creditors' interests is not sufficiently ensured in bankruptcy costs and this regulation should be supplemented by finding more possibilities to cover bankruptcy costs from state resources.

The purpose of recovery proceedings is realized in the consequences of the recovery of the transaction: the other party to the transaction has an obligation to return the proceeds of the transaction to the bankruptcy estate. The consequences of recovery proceedings mainly concern two categories of persons: the debtor and the other party to the recovered transaction. In certain cases, the consequences of recovery also extend to third parties involved in the recovered transaction. Based on these two categories of persons, the consequences of the recovery proceedings can be divided into two: the primary consequence provides the obligation of the other party to the transaction to return what it has received by the transaction to the bankruptcy estate. The secondary consequence provides the debtor's obligation to return to the other party what it has given for the transaction. According to the current Bankruptcy Act, the secondary

consequence arises only after the fulfillment of the obligation arising from the first consequence, and even then not in any case.

If the other party to the transaction has handed over something to the debtor on the basis of the recovered transaction, the proceeds of the transaction must be returned to him and if the return is impossible, the value of the transferred item must be reimbursed. If the other party knew or should have known at the time of the transaction that the transaction would harm the interests of other creditors, he or she can only claim compensation for the transfer to the debtor as a bankruptcy creditor. In such a case, the other party's claim for compensation is deemed to be recognized and satisfied at the same stage with other claims, i.e. in the third stage. In other words, he is placed in the same position as other creditors – the transaction was withdrawn, the bankruptcy estate increased and the other party to the transaction has the right to receive the performance as a general creditor.

However, if the other party to the transaction did not know at the time of the transaction that it would harm the interests of other creditors, the value transferred must be reimbursed to him before the other creditors. This would ensure that the situation prior to the transaction is restored. But if it has not been established that the transaction was for unreasonable value, it can be assumed that the claim of the other party to the transaction against the debtor would be equal to the value of the transaction revoked by recovery. Taking into account also the costs of bringing an action of recovery proceedings to court, which are also borne by the insolvency estate before payments are made to general creditors, this kind of action is detrimental to the interests of creditors.

The author suggest that in recovering a transaction with a bona fide counterparty, his claim should be classified as a mass obligation and not before other creditors. This would ensure the fulfilment of principle of collective bankruptcy law that all payments are made in bankruptcy proceedings. Placing the other party in good faith on the same footing as the general bankruptcy creditors is not justified, as it would have the effect of penalizing the bona fide party.

Thus, to the third part of the research question, whether the protection of creditors' interests is ensured in the consequences of recovery, the answer may be that the protection of creditors'

interests is not sufficiently ensured in the recovery of a transaction with a bona fide other party. Existing legislation should be amended so that the counterparty with a good faith is treated as a mass creditor.

KASUTATUD ALLIKAD

Kasutatud kirjandus

1. Alekand, A. Sundtäitmis- ja pankrotiõigus. Tallinn, 2004.
2. Balz, M. Market Conformity of Insolvency Proceedings: Policy Issues of the German Insolvency Law. – Brooklyn Journal of International Law, 1997-1998, Volume 23.
3. Buldas, A. Maksuvõimetusajade (konkursi-) seadus. Autori väljaanne, 1934.
4. Castermans, A. G., Graaff, R. The General Concept of Concurrence Applied to European Insolvency Law. Deventer, 2014.
5. Finch, V. Corporate insolvency law: perspectives and principles. Cambridge, 2004.
6. Finch, V. The Measures of Insolvency Law. – Oxford Journal of Legal Studies, Volume 17, Issue 2.
7. Franken, S. M. Cross-Border Insolvency Law: A Comparative Institutional Analysis. – Oxford Journal of Legal Studies, 2014 Spring, Volume 34, Issue 1.
8. Frisby, S. Insolvency Law and Insolvency Practice: Principles and Pragmatism Diverge? – Current Legal Problems, 2011, Volume 64, Issue 1.
9. Fritz, D. F. Harmonisation of insolvency at EU level: avoidance actions and rules on contracts. Brussels, European Parliament, 2011.
10. Goode, R. Principles of Corporate Insolvency Law. Sweet & Maxwell. London, 2011.
11. Gotberg, B. E. Conflicting Preferences in Business Bankruptcy: The Need for Different Rules in Different Chapters. – Iowa Law Review, 2014.
12. Gurrea-Martinez, A. The Avoidance of Pre-Bankruptcy Transactions: An Economic and Comparative Approach. – Chicago-Kent Law Review, 2018, Volume 93, No. 3.
13. Havansi, E. Tagasivõitmine ja teised võlausaldajate kaitsevahendid maksejõuetusõiguses. Soome vaatepunkt. – Juridica, 2008/VI.
14. Jackson, T. H. Avoiding Powers in Bankruptcy. – Stanford Law Review, 1984, Volume 36, No. 3.
15. Jackson, T. H. The Logic and Limits of Bankruptcy Law. Cambridge: Harvard University Press, 1986.

16. Keay, A. The Harmonization of the Avoidance Rules in European Union Insolvencies. – *International and Comparative Law Quarterly*, 2017, Volume 66, Issue 1.
17. Keay, A., Walton, P. *Insolvency Law: Corporate and Personal*. Pearson Education Ltd. 2003.
18. Kerstna-Vaks, K. Pankrotimenetluse kulud – vältimatu osa pankrotimenetlusest. – *Juridica*, 2008/VI.
19. Koulu, R. *Johdatus insolvenssioikeuden perusteisiin*. Helsinki 2004.
20. Koulu, R. *Uusi Konkurssilaki*. Porvoo, 2004.
21. Levintha, L. E. The Early History of Bankruptcy Law. – *University of Pennsylvania Law Review and American Law Register*, 1918, Volume 66, No. 5/6.
22. Manavald, P. Maksejõuetusõigusliku regulatsiooni valikuvõimaluste majanduslik põhjendamine. *Dissertationes Iuridicae Universitatis Tartuensis*. Tartu, 2011.
23. Manavald, P. Pilk Eesti maksejõuetusõigusele läbi õigusökonomika prisma. – *Juridica*, 2008/VI.
24. McCormack, G., Keay A., Brown, S. *European Insolvency Law: Reform and Harmonization*. Cheltenham, 2017.
25. Mokal, R. J. Priority as pathology: the pari passu myth. – *Cambridge Law Journal*, 2001/11.
26. Paulus, C. § 1 InsO und sein Insolvenzmodell, *NZI*, 2016, Heft 24, S. 1001.
27. Perem, J. Tagasivõitmine Eesti pankrotiseaduses ja mõned võrdlused Rootsi vastava seadusandlusega. – *Juridica*, 1995/VII.
28. Petersen, L.L., Ørgaard, N. *Danish Insolvency Law – a Survey*. Denmark, 1996.
29. Piiroja, M. *Pankrot*. Tallinn, 2009.
30. Pärna, P., Kõve, V. *Asjaõigus. Kommenteeritud väljaanne*. Tallinn. Õigusteabe AS Juura. 1996.
31. Saarma, T. Pankrotimenetluse põhimõtted. – *Juridica*, 2008/VI.
32. Sutt, M. Tagasivõitmine pankrotimenetluses. – *Juridica*, 2000/X.
33. The World Bank. *Principles for effective insolvency and creditor/ debtor regimes*. Washington DC, 2016.
34. Varul, P. Pankrotiseaduse uued parandusettepanekud. – *Juridica*, 2008/VI.
35. Varul, P. Development of Insolvency Law in the Baltic States. – *International Insolvency Law Review*, 2012, Volume 3.

36. Varul, P. Maksejõuetuse areng Eestis. – Juridica, 2013/IV.
37. Varul, P. Nõuetest pankrotimenetluses. – Juridica, 2004/II.
38. Varul, P. Selgitavaid märkusi pankrotiseadusele. – Juridica, 1994/I.
39. Weijs, R. J. Towards an objective european rule on transaction avoidance in insolvencies. – International Insolvency Review, Summer 2011, Volume 20, Issue 3.
40. Wessel, B. European Union Regulation on Insolvency Proceedings: An Introductory Analysis. American Bankruptcy Institute, 2007, lk 57.
41. Westbrook, J. L. Choice of Avoidance Law in Global Insolvencies. – Brooklyn Journal of International Law, 1991, Volume 17, No. 3
42. Westbrook, J. L., jt. A Global View of Business Insolvency Systems. Boston, 2010.
43. Viirsalu, P. Pankrotipesa problemaatika. Juridica, 2008/VI.
44. Virgós, M. The 1995 European Community Convention on Insolvency Proceedings : an insider's view. The Netherlands, 1998.
45. Wood, P. R. Principles of International Insolvency (Part I). – International Insolvency Review, 1995, Volume 4, Issue 1.
46. Wood, P. R. Principles of international insolvency (Part II). – International Insolvency Review, 1995, Volume 4, Issue 2.

Kasutatud õigusaktid

47. Insolvenzordnung. BGBl. I S. 2866, 5.10.1994; BGBl. I S. 1693 - 23.6.2017.
48. Konkurssilaki, 20.02.2004/120.
49. Laki takaisinsaannista konkurssipesään 26.4.1991/758.
50. Pankrotiseadus. – RT I 2003, 17, 95.
51. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. – RT I 2002, 35, 216.
52. Täitemenetluse seadustik. – RT I, 27.06.2019, 2.

Kasutatud kohtupraktika

53. RKTko nr 2-15-17822/83 (26.20.2018).
54. RKTko nr 3-2-1-5-00 (29.02.2000).
55. RKTko nr 3-2-1-58-03 (03.06.2003).
56. RKTko nr 3-2-1-110-06 (16.11.2006).
57. RKTko nr 3-2-1-43-07 (09.05.2007).
58. RKTko nr 3-2-1-115-07 (19.12.2007).
59. RKTko nr 3-2-1-39-08 (02.06.2008).
60. RKTko nr 3-2-1-90-08 (03.11.2008).
61. RKTko nr 3-2-1-120-10 (15.12.2010).
62. RKTko nr 3-2-1-163-11 (22.02.2012).
63. RKTko nr 3-2-1-15-13 (20.02.2013).
64. RKTko nr 3-2-1-124-13 (20.11.2013).
65. RKTko nr 3-2-1-149-13 (15.01.2014).
66. RKTko nr 3-2-1-38-16 (01.06.2016).
67. RKTko nr 3-2-1-45-16 (16.06. 2016).
68. RKTko nr 3-2-1-101-16 (02.11.2016).
69. RKTko nr 3-2-1-132-16 (12.12.2016).
70. RKTko nr 3-2-1-140-16 (15.02.2017).
71. RKTko nr 3-2-1-157-16, (22.02.2017).
72. RKTko nr 3-2-1-17-17, (05.04.2017).
73. RKTko nr 3-2-1-30-17 (03.05.2017).
74. RKTko nr 3-2-1-50-17 (24.05.2017).
75. RKTko nr 2-16-9016/34 (19.12.2017).
76. RKTko nr 2-15-4239/55 (28.02.2018).
77. RKTko nr 2-16-8552/156 (13.02.2019).
78. RKTko nr 3-2-1-149-14 (12.03.2019).
79. RKTko nr 2-16-18953/50 (10.04.2019).
80. RKTko nr 2-18-187 (02.10.2019).

Muud allikad

1. Agarmaa, M. Pankrotiavalalduse esitamine, pankrotimenetluse raugemine, pankroti välja kuulutamine ja tagajärjed, pankrotivara moodustamine, pankrotivara valitsemine. Maksejõuetusõiguse revisjon, 2018. Arvutivõrgus: https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/mari_agarmaa_analuus-kontseptsioon.pdf (31.01.2020).
2. Cherubini, G. jt. Harmonisation of Insolvency Law at EU Level, 2010. Arvutivõrgus: https://www.eesc.europa.eu/sites/default/files/resources/docs/ipol-juri_nt2010419633_en.pdf (02.02.2020).
3. Creditinfo Eesti AS. PANKROTID EESTIS 2018. Paneeluuring. Tallinn, 2018. Arvutivõrgus: <https://web.creditinfo.ee/pankrotid2018.pdf> (10.02.2020).
4. European Bank for Reconstruction and Development. EBRD Insolvency Office Holder Principles. June, 2007, lk 11. Arvutivõrgus: <https://www.ebrd.com/documents/legal-reform/ebd-insolvency-office-holder-principles.pdf> (24.04.2020).
http://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/media/Annual-Reports/English/DB2019-report_webversion.pdf (04.04.2020).
5. International Monetary Fund. Orderly & Effective Insolvency Procedures: Key Issues. Legal department. 1999. Arvutivõrgus: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/orderly/> (17.01.2020).
6. Kohtutäituri seaduse eelnõu seletuskiri, 462 SE. Arvutivõrgus: <https://m.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/1b0d01ec-f7b5-2581-75d9-dda4dd01275a/Kohtut%C3%A4ituri%20seadus> (23.04.2020).
7. Kriibi, P. Maksejõuetusinstituudi (nö pankrotiombudsmani) loomise vajadus. Justiitsministeerium, Tallinn, 2016, lk 19-20. Arvutivõrgus: https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/maksejouetusinstituudi_pankrotiombudsmani_loomise_vajadus.pdf (17.04.2020).
8. Padu, K. Laenude allutamise regulatsioon. Analüüs. Maksejõuetuse revisjon. Justiitsministeerium, 2018. Arvutivõrgus: https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/kristiina_padu_allutatud_laenude_analuus.pdf (21.04.2020).

9. Pankrotiseaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskiri 575 SE. Arvutivõrgus: https://www.advokatuur.ee/uploads/files/SELETUSKIRI_21_10_2019.pdf (19.02.2020).
10. S. Anspal. jt. Pankrotiseaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu võimalike muudatuste mõjude hindamine. Eesti Rakendusüuringute Keskus Centar OÜ. Tallinn, 2019. Arvutivõrgus: https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/maksejõuetuse_revisjon_-_mojuanalüüsi_koondraport_10.09.2019.pdf (04.04.2020).
11. The World Bank. Doing Business 2019, Training for Reform. Washington DC, 2019. Arvutivõrgus:
12. UNCITRAL. Legislative Guide on Insolvency Law. New York: United Nations 2005. Arvutivõrgus: https://www.uncitral.org/pdf/english/texts/insolven/05-80722_Ebook.pdf (19.01.2020).
13. Varusk, M. Pankrotivara müük, väljamaksed pankrotivarast, pankrotimenetluse lõppemine ja tagajärjed. Maksejõuetusõiguse revisjon, 2017, lk 5. Arvutivõrgus: https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/merike_varusk_analuus-kontseptsioon.pdf (23.04.2020).
14. Wessels, B. Principles of European Insolvency Law. Vrije Universitu Amsterdam, International Insolvency Institute. Arvutivõrgus: <http://www.iiiglobal.org> (18.02.2020).

LITSENTS

Lihlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Marilyn Juhkama,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihlitsentsi) enda loodud teose

„Võlausaldajate huvide kaitse pankrotimenetluses tagasivõitmise hagi esitamisel ja tagasivõitmise tagajärgedel“,

mille juhendaja on *dr iur* Mari Schihalejev

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'is kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 29.04.2020